

อัตลักษณ์ครูภูมิปัญญาไทยภายใต้อำนาจครอบงำของระบบการศึกษา:
กรณีศึกษา ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) ภาคอีสาน

Identity of Thai Wisdom Teachers Dominated by Educational Authority:
A Case study of Weaving Craft Industry in Isarn Area Thailand

ชวกรณัฏ์ ปลื้มจิตต์มงคล¹ บุญสม เกษะประดิษฐ์² และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์³

บทคัดย่อ

คุณูปนิพนธ์นี้เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและศึกษารายละเอียดของปรากฏการณ์ที่มีการสถาปนา
ปราชญ์ชาวบ้านให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย เพื่อถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาในการศึกษาระบบโรงเรียนผ่านกรอบของ
หลักสูตรท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์กระบวนการการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษา
รวมทั้งศึกษาและวิพากษ์ถึงอัตลักษณ์ของครูภูมิปัญญาไทยเมื่ออยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของระบบการศึกษา เพื่อ
นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการพัฒนาการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเหมาะสม
และเป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินการของครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้ในท้องถิ่นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า การผนวกรวมภูมิปัญญาให้เข้าไปสู่การจัดการเรียนรู้ในการศึกษาระบบโรงเรียนนั้น เป็น
การลดทอนความรู้ทางภูมิปัญญาและทำให้อัตลักษณ์ตัวตนของครูภูมิปัญญาไทยสลายไปหรือเปลี่ยนไปเป็นอื่นตาม
ระบบมาตรฐานของการศึกษาในระบบโรงเรียน หากแต่ก็มุ่งมองการยอมรับต่อระบบมาตรฐานของการศึกษาเช่นนี้
เป็นการกระทำที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบเทคนิควิธีอันแยบยลของอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำในระดับความคิดและความ
เชื่อของครูภูมิปัญญาไทย โดยอำนาจนี้ถูกทำให้น่ากลัวตาม ซึ่งแม้แต่ตัวครูภูมิปัญญาไทยเองก็ไม่สามารถรู้ลึกหรือ
สัมผัสถึงการครอบงำของอำนาจนี้ได้ ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบการศึกษาอาจจะต้องพิจารณาถึงความแตกต่างและ
พิจารณาความเป็นจริงถึงความเป็นไปได้และเหมาะสมต่อการเรียนภูมิปัญญาในระบบโรงเรียน รวมทั้งพิจารณาปัจจัย
ที่เกี่ยวข้อง เช่น อุดมการณ์ของการศึกษาในระบบโรงเรียน อุดมการณ์การเรียนภูมิปัญญาจากการถ่ายทอดของบรรพ
บุรุษ ค่านิยมของสังคมต่อการศึกษาในปัจจุบัน ค่านิยมต่อการยอมรับในสังคมในฐานะผู้ที่ได้รับการศึกษาในระบบ
และฐานะทางสังคมจากอาชีพการงาน เป็นต้น

คำสำคัญ: ครูภูมิปัญญาไทย, อำนาจครอบงำ, ระบบการศึกษา

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

² อาจารย์ที่ปรึกษา ประจำ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

³ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

This dissertation is a study of social phenomena and details of the phenomenon of the establishing of the local philosopher to Thai wisdom teachers to transfer knowledge of the school system through the local curriculum. The objectives were to analyze the process of integrating local wisdom into the education system, and to study and criticize the identity of Thai wisdom teachers under the domination of the educational system, to lead to policy recommendations for the development of integrating local wisdom into appropriate education system and to guide the development of praising Thai wisdom teachers in the management of local learning for better results.

The results of this study indicated that integrating wisdom into learning management in school system education is the reduction of intellectual knowledge and the identity of the Thai wisdom teacher to dissolve or change into another standard system of education in the school system but it is another view of acceptance of similar standard system of education. It is an action that reflects the ingenuity of the power that comes into being at the level of thought and belief of the Thai wisdom teacher. This power has been made to be attractive and followed even teachers of Thai wisdom cannot feel or touch the dominance of this power. Therefore, those involved in the education system may have to consider the differences and consider the reality of the feasibility and appropriateness of learning the wisdom in the school system. This included consideration of relevant factors such as the ideology of education in the school system, ideology of learning wisdom from the transmission of ancestry, values of society towards the present study, values for social acceptance as educated in the system, and social status from a career.

Keyword: Thai Wisdom Teachers, Dominated, Educational Authority

1. บทนำ

การพัฒนาสังคมไทยที่เป็นไปในทิศทางแห่งการยึดถือเอาภูมิปัญญาตะวันตกเป็นแบบอย่าง อาจกล่าวอีกลักษณะหนึ่งได้ว่าสังคมไทยถูกวางทรรณการพัฒนาระบบผูกขาดรวมศูนย์ ที่สร้างพื้นที่ ทางอุดมคติเข้าครอบงำ หรือเป็นผู้ถูกกระทำ โคนภูมิปัญญาตะวันตกสวมอัตลักษณ์ สวมความหมายให้กับคนในสังคมไทย เพื่อบดบังปิดกั้นมิให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของสังคมไทยได้มีโอกาสแสดงออก หรือมีพื้นที่ทางสังคม ซึ่งหมายความว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมของสังคมไทยจะไม่มีค่าเป็นต่อวิถีชีวิตของผู้คนอีกต่อไป ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเริ่มขาดช่วงหรือไม่มีการผลิตซ้ำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตดั้งเดิมจึงเริ่มเลือนหายไปจากสังคมไทย

แต่อย่างไรก็ตามผู้คนในหลายส่วนของสังคมไทยได้ตระหนักถึงความเสื่อมถอยและตระหนักถึงปัญหาที่กระทบต่อสังคมไทยที่เป็นผลมาจากทรรณการพัฒนาระบบผูกขาดรวมศูนย์ จึงมีความพยายามเสนอทรรณการพัฒนาระบบของการบูรณาการที่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยแนวทางหนึ่งคือการส่งเสริมให้มีการสืบทอดทางภูมิปัญญาดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของสังคมไทยเพื่อให้เกิดการผลิตซ้ำกับเยาวชนอย่างเป็นระบบด้วยการศึกษาในระบบโรงเรียน ด้วยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาในชุมชน จัดดำเนินการสอนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษา วิธีการสืบทอดในลักษณะนี้อาจพิจารณาได้ในอีกลักษณะหนึ่งว่า เป็นความพยายามที่จะเปิดพื้นที่ทางสังคม ให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีที่ยืนในสังคมไทย

โดยพื้นที่จะเป็นตัวสร้างความหมาย ซึ่งก็คือ การสร้างเอกลักษณ์ ความคิด ความหมาย ตัวตนให้กับคนในสังคมผ่านการสร้างพื้นที่เฉพาะแบบต่าง ๆ ขึ้นมาในสังคม พื้นที่จึงเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความรู้ และความสัมพันธ์ทางสังคม ฟูกด์ (Michael Foucault) สรุปรว่า พื้นที่ คือ ฐานรากของการทำงานของอำนาจทุกชนิด พื้นที่ที่กล่าวถึงนี้เป็นผลผลิตของเทคนิควิทยาการของการสร้างพื้นที่ (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบาร, 2543 อ้างถึงใน ฉัฐกฤต ดิฐวิรุฬห์, 2545) ซึ่งเป็นพื้นที่ทางสังคม

จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงได้ดำเนินการจัดทำ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2549) ขึ้นเป็นแผนยุทธศาสตร์ให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาที่สอดคล้องกันทั่วประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวข้องในการวางรากฐานเพื่อพัฒนาศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้มแข็งในสังคมไทย คือ แผนนโยบาย ประการที่ 7 บัญญัติว่า การสร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้ เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ และแผนนโยบายเพื่อดำเนินการ ประการที่ 8 ว่าด้วย การส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมบนฐานของศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ไทย เพื่อบูรณาการคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้าน ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ แผนนโยบาย มาตรการ และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมไทยในยุคสมัยนี้ สำหรับเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552-2559) ก็มีเจตนารมณ์เพื่อมุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมमानันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงถือได้ว่า เป็นความพยายามในการที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นผนวกเข้าไปในระบบการศึกษาโดยป้องกันการสูญเสียเชิงคุณค่าและอัตลักษณ์ตัวตนของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจาก ผลการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่การศึกษาในระบบโรงเรียน ทำให้อัตลักษณ์ตัวตนของภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกสลายลงให้อยู่ในฐานะของการสวรับอัตลักษณ์ความรู้วิชาการของโรงเรียน และมีผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในฐานะความรู้ระดับรอง ซึ่งต้องพึ่งพิงต่อความรู้วิชาการ กฎเกณฑ์ มาตรฐานของโรงเรียน ดังนั้นระบอบความจริงชุดใหม่ของการศึกษาจึงแสดงนัยของการชำระไว้ซึ่งอำนาจตามเจตจำนงของการศึกษาในระบบโรงเรียน เมื่อการนำแนวคิดในระดับนโยบายของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่หลักสูตรถูกสร้างให้เป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติในสถานศึกษาผ่านการสร้างความรู้เรื่องพัฒนาหลักสูตร พร้อมกับกำหนดรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่นให้มีลักษณะเฉพาะ และสร้างคำอธิบายถึงความเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ในด้านการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้จริงในชีวิต ซึ่งการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดยการจัดระเบียบให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่หลักสูตรในลักษณะดังกล่าว ย่อมหมายถึงว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องถูกจัดระเบียบภายใต้หลักการในเชิงวิชาการของหลักสูตร ทั้งด้านวิธีคิด กฎเกณฑ์ กิจกรรม ความรู้ ซึ่งวางอยู่บนฐานคิดของความรู้แบบวิทยาศาสตร์ที่ยึดหลักเหตุผลอันนำไปสู่การเรียนรู้ผลผลิตหรือสารของภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยแนวคิดดังกล่าวมีผลให้ฐานคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มองว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันในลักษณะของความเป็นองค์รวมต้องถูกสลายตัวตนด้วยกระบวนการกำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติ และความรู้ในเรื่องหลักสูตร เพื่อกำกับ สอดส่อง ดูแลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นปฏิบัติอยู่ในร่องรอย ขอบเขตของข้อกำหนดในระบบการศึกษา (มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ, 2547) ข้อจำกัดนี้ จึงทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกนำมาสู่กระบวนการที่มองแยกเป็นส่วนๆ ทำให้ขาดการมองแบบองค์รวมที่มีความซับซ้อนและเชื่อมสัมพันธ์กันของศาสตร์ต่าง ๆ ที่ประกอบกันไว้เป็นภูมิปัญญานั้นๆ

บุคคลที่เป็นฟันเฟืองสำคัญในการพัฒนาดังกล่าวก็คือ “ครูภูมิปัญญาไทย” ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ไทยทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ โดยการเอาองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษาทั้งในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการพัฒนาองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยที่ทำให้การเรียนรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) ดังนั้น ครูภูมิปัญญาไทยจึงเป็นพลังสำคัญในการจัดการความรู้ ในการนำเอาภูมิปัญญามาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีบทบาทและมีความสำคัญในการผนวกรวมเข้ามาสู่ระบบการศึกษาตามนโยบายการศึกษาที่กำหนด การผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ามาสู่ระบบการศึกษาให้ได้อย่างเหมาะสมจึงเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาในระบบการศึกษาแผนใหม่ภายใต้นโยบายการพัฒนา

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของครูภูมิปัญญาไทยภายใต้อำนาจครอบงำของระบบการศึกษา
- 2) เพื่อวิพากษ์อัตลักษณ์ของครูภูมิปัญญาไทยภายใต้อำนาจครอบงำของระบบการศึกษา
- 3) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการการผนวกรวมภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษา

3. การดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม ทั้งการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างหรือกึ่งมีโครงสร้าง ซึ่งเป็นหลักวิธีหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงได้นำวิธีวิทยาแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded Theory Approach) มาประยุกต์ใช้ด้วย เพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์การผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นของครูภูมิปัญญาไทยที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ จนนำมาสู่การสถาปนาการมีตัวตนตามที่รัฐได้กำหนดบทบาทให้เป็นผู้เผยแพร่ความรู้ทางภูมิปัญญาในระบบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ อำนาจ ความรู้และการก่อรูปของ คนในปรากฏการณ์ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยจะสร้างสมมติฐานและคำอธิบายเชิงทฤษฎีของตนขึ้นมาจากข้อมูลที่ได้รวบรวมมาสำหรับการศึกษาวิจัยโดยตรง (ชาย โปธิสิตา, 2556, น. 170)

การดำเนินการวิจัยเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจตรวจสอบข้อมูลพื้นฐาน ทฤษฎีแนวคิดและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จากฐานข้อมูลทั่วไป เช่น งานวิจัย ตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์ บทความ สื่อสารสนเทศ เป็นต้น เพื่อรวบรวมจัดทำฐานข้อมูล ตำรวจตรวจสอบองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ทำการวิจัยโดยการเข้าไปสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่คัดเลือก เช่น ครูภูมิปัญญาไทย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยใช้ทั้งวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์ โดยใช้แนวคำถาม ตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เลือกมาจากวิธีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 38 คน (รวมคนที่ทำการสนทนากลุ่มแล้วจำนวน 3 กลุ่ม มีทั้งสิ้น 11 คน) ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีครูภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) อาศัยอยู่ ประกอบด้วยจังหวัดหนองคาย อุดรธานี กาฬสินธุ์ สурินทร์ และชัยภูมิ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบแหล่งข้อมูล ความชัดเจนของข้อมูลที่ได้รับ ความสมบูรณ์ของข้อมูล ปัญหาและอุปสรรคเป็นระยะ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาตรวจสอบความถูกต้องและยืนยันในสิ่งค้นพบ ซึ่งข้อมูลที่ตรวจสอบความถูกต้อง สังเคราะห์ และวิเคราะห์แล้ว ได้ถูกนำมาเรียบเรียงนำเสนอแบบบรรยายเชิงพรรณนา

4. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ สังเคราะห์ อธิบายลักษณะครูภูมิปัญญาไทยภายใต้อำนาจครอบงำของระบบการศึกษา ประกอบด้วย (1) แนวคิดและทฤษฎีอัตลักษณ์หลังสมัยใหม่ (Postmodern Theory of Identity) (2) แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ (Ideology) (3) ทฤษฎีอำนาจหรือการครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ (Hegemony) (4) แนวคิดเกี่ยวกับ วาทกรรม อำนาจ และ ความรู้ (Discourse, Power and Knowledge) และ (5) แนวคิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาและความเป็นมาของครูภูมิปัญญาไทย

5. ผลการวิจัย

ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน โดยเฉพาะการทอผ้าในแต่ละท้องถิ่นจะมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะมากมาย จนสามารถสร้างชื่อเสียงและความมีเอกลักษณ์ให้กับประเทศไทย เนื่องจากมีการประยุกต์ใช้วัสดุท้องถิ่น ผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการปรับปรุง และพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นการได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ถือเป็นองค์

ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาที่และผสมผสานกับวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

5.1 การศึกษาอัตลักษณ์ของครุภูมิปัญญาไทยภายใต้อำนาจครอบงำของระบบการศึกษา

1) การสอนภูมิปัญญาไทยภายใต้ระบบการศึกษาตามข้อกำหนด ระเบียบ กฎเกณฑ์ตามมาตรฐานเชิงวิชาการ รวมทั้งข้อกำหนดของรูปแบบและการปฏิบัติในฐานะครุภูมิปัญญาที่มีผลทำให้อัตลักษณ์ครุภูมิปัญญาไทยเปลี่ยนแปลงไป

2) ปฏิบัติการความรู้วิชาการที่มีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงการที่ครุภูมิปัญญาไทยยอมรับต่อแบบแผน กฎเกณฑ์ความรู้วิชาการในแบบแผนตามหลักสูตรระบบการศึกษาสมัยใหม่

3) ความเชื่อว่าครุภูมิปัญญาไทยจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อได้รับการยอมรับและประทับตราจากการศึกษาในระบบโรงเรียน

4) ความสัมพันธ์ที่กระหว่างตัวครุภูมิปัญญาไทยและนักเรียนเป็นความสัมพันธ์ที่ห่างเหิน โดยนักเรียนมองครุภูมิปัญญาในมุมมองที่ไม่ต่างจากครูประจำวิชาคนหนึ่ง

5) ครุภูมิปัญญาไทยในฐานะผู้ถูกระทำด้วยเทคนิคของอำนาจผ่านอุดมการณ์การศึกษา ด้วยการจัดกระทำในระดับของความคิดความเชื่อ ไม่สามารถทำให้ครุภูมิปัญญาไทยรู้สึกหรือสัมผัสได้ เรียกอำนาจนี้ว่า อำนาจที่น่ารื่นรมย์

5.2 การวิเคราะห์กระบวนการผนวกรวมภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การแปรเปลี่ยนความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นความรู้วิชาการในระบบการศึกษา

1.1 เป็นปฏิบัติการของอำนาจเพื่อทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกผนวกรวมเข้าสู่ความรู้วิชาการของโรงเรียนในฐานะของความรู้ท้องถิ่นที่ต้องปฏิบัติตามแบบแผน กฎเกณฑ์ ความรู้ในรูปหลักสูตรและเป็นไปตามกรอบของระบบการศึกษาสมัยใหม่

1.2 ชุมชนยังคงมีความเชื่อว่าคุณค่าของภูมิปัญญาจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้รับการประเมิน การให้คุณค่าจากระบบการศึกษาในโรงเรียนหรือของภาครัฐมีความเป็นไปได้ที่จะนำไปสู่การสลายตัวตนและอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดมาตรฐานความรู้และแนวทางปฏิบัติของหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา

2.1 หลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษาถูกสร้างขึ้นภายใต้ระเบียบ กฎเกณฑ์ตามแนวทางของระเบียบการจัดการหลักสูตรของระบบการเรียนการสอน

2.2 จุดเริ่มต้นของความคิดในการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ความรู้วิชาการของระบบการศึกษาในโรงเรียนเป็นนโยบายที่มาจากภาครัฐ

2.3 กระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนมุ่งดำเนินการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาตามนโยบายการพัฒนาประเทศซึ่งกำหนดไว้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ จึงเป็นระบบในรูปของกฎเกณฑ์ที่มีรูปแบบ มีระบบระเบียบ มีมาตรฐานที่แยกย่อยเป็นขั้นตอน

2.4 มาตรฐานและแบบแผนการสร้างหลักสูตรของสถานศึกษาถูกกำหนดอย่างละเอียดถี่ถ้วนตามแบบแผนความรู้วิชาการในสาขาหลักสูตรซึ่งมีความยากต่อความเข้าใจของคนและชุมชนส่งผลให้การมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นไปได้ยาก

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดและจัดระเบียบด้านสาระความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามระบบการศึกษาในโรงเรียน

3.1 การเรียนรู้ภูมิปัญญาที่เน้นวิถีการดำรงชีวิตและการเรียนแบบองค์รวม โดยผ่านการปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยาวนานจึงมีความแตกต่างจากการจัดการเรียนรู้วิชาการในระบบโรงเรียน การกำหนดและการวางระเบียบสาระความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้อยู่ในรูปความรู้วิชาการจึงยังไม่ตอบรับการเรียนรู้ภูมิปัญญาได้อย่างแท้จริง

3.2 เป้าหมายของนักเรียนและผู้ปกครองที่เน้นการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและมุ่งสู่นาคตของระบบจ้างงานเชิงอุตสาหกรรมทำให้มุมมองต่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาเป็นเพียงวิชาย่อยๆ นักเรียนจึงมุ่งเน้นการเรียนรู้วิชาหลักเพื่อนำไปสู่การเรียนต่อในอนาคตมากกว่า

3.3 แบบแผนของการศึกษาที่จะต้องจัดการเรียนการสอนเป็นระดับชั้นยังไม่มีมีความเหมาะสมต่อลักษณะการเรียนรู้ภูมิปัญญาเฉพาะเรื่อง

3.4 การสอนในด้านภูมิปัญญาที่ไม่สามารถจะกำหนดและให้ข้อจำกัดด้านเวลา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาผนวกรวมกับการสอนในระบบโรงเรียนที่ถูกกำหนดด้วยคาบของรายวิชา จำนวนชั่วโมงที่จำกัด จึงอาจจะไม่มีความเหมาะสมต่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาให้ได้สำเร็จอย่างแท้จริง

3.5 หลักสูตรการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกบูรณาการเข้าไปกับรายวิชาหลักที่มีได้มีการระบุอย่างเด่นชัดว่ามีคำดำรงอยู่ในพื้นที่ของวิชาใดเป็นหลัก

3.6 ผู้บริหารโรงเรียนได้สะท้อนให้เห็นแนวนโยบายการผนวกภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่ความรู้วิชาการในลักษณะของการมุ่งควบคุมความรู้แบบภูมิปัญญา โดยที่ความรู้แบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมิสามารถขึ้นมาขึ้นเทียบเคียงกับความรู้วิชาการที่มุ่งตอบสนองต่ออุดมการณ์ของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมได้

ขั้นตอนที่ 4 กระบวนการตัดทอนการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1 ภูมิปัญญาหรือความรู้ของชุมชนล้วนเป็นความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีวิต

4.2 กระบวนการหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่เน้นในลักษณะแยกส่วนตามระดับชั้นปี ไม่ใช่เป็นการเรียนรู้แบบกระบวนการที่ต่อเนื่องเป็นอันเดียวกัน และมีการลดทอนลักษณะการเรียนรู้ไปที่การเรียนรู้เฉพาะบางเรื่องซึ่งเน้นผลผลิตเป็นหลักมากกว่าที่จะได้เรียนรู้ความครบถ้วนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.3 การเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาเป็นแบบแผนการเรียนการสอนแบบย่อส่วน

ขั้นตอนที่ 5 การรับรองภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ตราประทับจากโรงเรียน

5.1 ค่านิยมและมุมมองของชุมชนทำให้คุณค่าภูมิปัญญาเมื่อได้รับรองจากระบบการศึกษาในโรงเรียนด้วยการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อการนำเอาภูมิปัญญาของชุมชนเข้ามาสู่พื้นที่ความรู้วิชาการในแขนงวิชาต่าง ๆ พร้อมกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดผลผลิตของภูมิปัญญา ล้วนถูกอธิบายพร้อมกับการรับรู้ในทิศทางเดียวกันทั้งส่วนของโรงเรียนและชุมชนในภาพลักษณ์ของการอนุรักษ์ ด้วยทัศนคติมองภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะของสรรพสิ่งที่ควรค่าแก่การเก็บรักษาเอาไว้

5.2 คุณค่าของภูมิปัญญาที่มีความเป็นไปได้ในการแปรเปลี่ยนจากการรับนำมาจัดการ โดยระบบการศึกษาในโรงเรียนที่ผู้รับผิดชอบดำเนินการอาจจะยังไม่มีความลึกซึ้งและเข้าใจในรายละเอียดเชิงคุณค่าของภูมิปัญญาเฉพาะนั้น ทำให้ภาพความรู้ภูมิปัญญาถูกบิดเบือนไป แปรเปลี่ยน หรือเสื่อมสลายได้ในอนาคต

5.3 การวิพากษ์อัตลักษณ์ของครุภูมิปัญญาไทยภายใต้อำนาจครอบงำของระบบการศึกษา

1. คุณค่าของการศึกษาในระบบโรงเรียนวัดอุปสรรคหลักของการศึกษาเล่าเรียนก็เพื่อต้องการให้มีความรู้ และเตรียมความพร้อมของผู้เรียนให้มีความทำในอนาคตตามลักษณะสังคมแห่งความทันสมัยในปัจจุบัน
2. การศึกษาในระบบต่อการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม เป็นการเน้นการผลิตการศึกษาให้เป็นผลตอบสนองเพื่อเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคต
3. การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นการสร้างความรู้เพื่อการแข่งขัน โดยมีเป้าหมายที่มีความคาดหวังถึงผลแข่งขัน หรือผลของความเป็นเลิศทางวิชาการ หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
4. การศึกษาในระบบเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบการแยกส่วนลดทอน โดยแต่ละวิชาจะถูกแบ่งการเรียนการสอนออกเป็นคาบ หรือเป็นชั่วโมงให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ตามแต่ละสาระ แม้กระทั่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่ดำเนินในลักษณะเดียวกัน

6. สรุปอภิปรายผล

6.1 การศึกษาอัตลักษณ์ของครุภูมิปัญญาไทยภายใต้อำนาจครอบงำของระบบการศึกษา

1) การสอนภูมิปัญญาไทยภายใต้ระบบการศึกษาตามข้อกำหนด ระเบียบ กฎเกณฑ์ตามมาตรฐานเชิงวิชาการ รวมทั้งข้อกำหนดของรูปแบบและการปฏิบัติในฐานะครุภูมิปัญญาที่มีผลทำให้อัตลักษณ์ครุภูมิปัญญาไทยเปลี่ยนแปลงไป อัตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้โครงการในหลักสูตรที่มุ่งเน้นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนโรงเรียน ได้เชิญผู้รู้ในชุมชนให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้สอน หรือเรียกว่าเป็นครุภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ซึ่งครุภูมิปัญญาเหล่านี้จะถูกกำหนดให้สอนเป็นรายวิชา มีสถานที่สอนเป็นการเฉพาะ มีระยะเวลาของการสำเร็จตามหลักสูตรอย่างชัดเจน มีการเขียนแผนหรือแนวทางจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานความรู้ทางวิชาการ โดยนัยเช่นนี้ครุภูมิปัญญาจึงต้องเรียนรู้มาตรฐานความรู้ทางวิชาการ และนำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาบรรจุในกรอบบนฐานความรู้วิชาการ มีผลให้คุณค่าภูมิปัญญาต้องถูกแทนที่ด้วยความรู้วิชาการ นอกจากนั้น ครุภูมิปัญญาจะต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์และแบบแผนของความรู้วิชาการตามแบบอย่างของครูประจำการในลักษณะการเขียนโครงการสอน และวางแผนการสอนสาระความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำภูมิปัญญามาจำแนกแยกย่อยให้อยู่ในรูปของรายวิชา ซึ่งเป็นการตัดทอนเพียงผลผลิตของภูมิปัญญาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เท่านั้น จึงมีอาจทำให้ผู้เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริงได้

2) ปฏิบัติการความรู้วิชาการที่มีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงการที่ภูมิปัญญายอมรับต่อแบบแผน กฎเกณฑ์ความรู้วิชาการ ในแบบแผนตามหลักสูตรระบบการศึกษาสมัยใหม่ ปฏิบัติการของความรู้วิชาการที่มีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงการที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นยอมรับต่อแบบแผน กฎเกณฑ์ความรู้วิชาการในแบบแผนของหลักสูตร ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นในมิติที่ยังมีได้นำเข้ามาสอนในหลักสูตรก็ถูกจัดกระทำในฐานะของการเป็นฐานข้อมูลการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้รู้ในชุมชนที่ถูกการศึกษาในระบบโรงเรียนจัดประเภทในพื้นที่ฐานข้อมูลการเรียนรู้ก็มักจะภาคภูมิใจในลักษณะของการได้รับการยอมรับจากผู้รู้ทางวิชาการ ขณะที่ผู้ที่มีได้ถูกจัดอยู่ในฐานข้อมูลการเรียนรู้ ก็จะถูกตีค่าว่ามีความด้อยกว่าในเชิงความรู้และก่อให้เกิดลำดับชั้นในเชิงความรู้ของคนที่อาศัยแนวทางการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นตัวอธิบาย อันเป็นการแสดงถึงตัวตนของภูมิปัญญาที่แปรเปลี่ยนอย่างยึดโยงกับความรู้ทางวิชาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงแสดงตัวตน และปรับตนเองให้สอดคล้องกับแบบแผน แนวทางและกฎเกณฑ์ความรู้วิชาการ

3) ความเชื่อว่าคุณมีปัญญาท้องถิ่นจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อได้รับการยอมรับและประทับตราจากการศึกษาในระบบโรงเรียน การเชื่อว่าคุณมีปัญญาท้องถิ่นจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อได้รับการยอมรับและประทับตราจากการศึกษาในระบบโรงเรียน แสดงให้เห็นว่าคุณมีปัญญาท้องถิ่นได้ถูกควบคุม กำกับตามแบบแผนของความรู้วิชาการ ซึ่งการศึกษาในระบบโรงเรียนจะให้คุณค่าเมื่อไรก็ได้ และการที่คนในชุมชนไม่สามารถให้คุณค่าหรือตัดสินควมมีคุณค่าของความรู้ที่ตนเองเป็นผู้สร้างเพื่อการสร้างสรรค์ ปรับปรุงความรู้ให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีการดำรงชีวิต แต่กลับยอมรับต่อการตัดสินคุณค่าของความรู้ด้วยระเบียบ กฎเกณฑ์ มาตรฐานความรู้วิชาการ โดยการกำหนดให้คุณมีปัญญาท้องถิ่นดำรงอยู่ในฐานะของความรู้ที่หยุดนิ่ง พร้อมรอคอยให้การศึกษามาจัดกระทำ การ ดังนั้นศักดิ์ศรี คุณค่าของภูมิปัญญาซึ่งยึดโยงอยู่กับการศึกษาเช่นนี้ จึงมีผลต่อการแปรเปลี่ยนอัตลักษณ์ ตัวตนของภูมิปัญญาเดิมของชุมชน ซึ่งถูกสร้างขึ้นภายใต้บริบทของการดำรงชีวิตให้ปรับเปลี่ยน ไปสู่อัตลักษณ์ใหม่ของภูมิปัญญาซึ่งมีต้องอาศัยการสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยนความรู้เพียงแต่นำความรู้ไปเทียบค่ากับกฎเกณฑ์ แบบแผน ความรู้วิชาการ ซึ่งแนวทางเช่นนี้มีผลให้สายสัมพันธ์ในการถ่ายทอดความรู้และการสร้างสรรค์ความรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนรู้และผู้ถ่ายทอดความรู้ก็มีอาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจากระบบความสัมพันธ์นี้ถูกแปรเปลี่ยนไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างครู ซึ่งหมายถึงครูภูมิปัญญาและผู้เรียน ซึ่งความรู้ที่ถ่ายทอดก็อยู่ในแบบแผนของหลักสูตร ซึ่งมีสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงภายในชุมชนได้ โดยนัยเช่นนี้คนในชุมชนจึงมีอาจอาศัยภูมิปัญญาเพื่อการพึ่งตนเองทางความรู้ได้

6.2 การวิเคราะห์กระบวนการผนวกรวมภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การแปรเปลี่ยนความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นความรู้วิชาการในระบบการศึกษาของโรงเรียน

1.1) เป็นปฏิบัติการของอำนาจเพื่อทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกผนวกรวมเข้าสู่ความรู้วิชาการของโรงเรียนในฐานะของความรู้ท้องถิ่นที่ต้องปฏิบัติตามแบบแผน กฎเกณฑ์ ความรู้ในรูปหลักสูตรและเป็นไปตามกรอบของระบบการศึกษาสมัยใหม่ การผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตรความรู้วิชาการของระบบการศึกษาในโรงเรียนตามแนวนโยบายของภาครัฐที่มีความประสงค์จะนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาสมัยใหม่เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนในโรงเรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชนในแหล่งที่อยู่ เป็นปฏิบัติการของอำนาจเพื่อทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกผนวกรวมเข้าสู่ความรู้วิชาการของโรงเรียนในฐานะของความรู้ท้องถิ่นที่ต้องปฏิบัติตามแบบแผน กฎเกณฑ์ ความรู้ในรูปหลักสูตรและเป็นไปตามกรอบของระบบการศึกษาสมัยใหม่

1.2) ชุมชนยังคงมีความเชื่อที่ว่าคุณค่าของภูมิปัญญาจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้รับการประเมิน การให้คุณค่าจากระบบการศึกษาในโรงเรียนหรือของภาครัฐมีความเป็นไปได้ที่จะนำไปสู่การสลายตัวตนและอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนยังคงมีความเชื่อที่ว่าคุณค่าของภูมิปัญญาจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้รับการประเมิน การให้คุณค่าจากระบบการศึกษาในโรงเรียนหรือของภาครัฐ ซึ่งการปฏิบัติการในลักษณะนี้มีความเป็นไปได้ที่จะนำไปสู่การสลายตัวตนและอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดำรงอยู่ในชุมชน เนื่องด้วยลักษณะฐานะ ตำแหน่ง ค่าตอบแทน ระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ตามกรอบการศึกษาสมัยใหม่ ที่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในการยอมรับของสังคมที่มีต่อการเรียนรู้ตามแบบแผนของการศึกษาในระบบโรงเรียนว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จของเป้าประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในการผนวกรวมภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษามากกว่าที่จะมองให้เห็นว่า การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะทำให้สำเร็จและดำรงอยู่ตามวิถีและแบบแผนที่ถูกตั้งขึ้นนั้นควรจะเป็นเช่นไร

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดมาตรฐานความรู้และแนวทางปฏิบัติของหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา

2.1) หลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษาถูกสร้างขึ้นภายใต้ระเบียบ กฎเกณฑ์ตามแนวทางของระเบียบการจัดการหลักสูตรของระบบการเรียนการสอน หลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษาถูกสร้างขึ้นภายใต้ระเบียบ กฎเกณฑ์ตามแนวทางของระเบียบการจัดการหลักสูตรของระบบการเรียนการสอน ประกอบไปด้วยแบบแผนเฉพาะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ทั้งนี้ลักษณะการก่อรูปของทั้งสองหลักสูตรจะถูกกำหนดโดยหลักการเดียวกันตามระบบมาตรฐานการกำหนดหลักสูตร คือ หลักการของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่แบบแผนความรู้วิชาการเพื่อถ่ายทอดสาระความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้เรียน โดยข้อกำหนดของการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นปรากฏชัดเจนในหลักสูตรพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ดังนั้น ในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นจึงเน้นย้ำถึงความจำเป็นของการสร้างกฎเกณฑ์ แบบแผนเชิงเทคนิค และมาตรฐานการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่การจัดการเรียนการสอนในเชิงการเป็นความรู้วิชาการของระบบการศึกษาตามข้อกำหนดของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (กรมวิชาการ, 2539) ที่แสดงวิธีการผนวกรวมเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่การปฏิบัติการความรู้ในแบบแผนของหลักสูตรในลักษณะของการปรับรายละเอียดของเนื้อหา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ การปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนและจัดทำสื่อการเรียนการสอน รวมถึงข้อเสนอในรูปแบบแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน (กรมวิชาการ, 2538)

การกำหนดแบบแผนการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่ความรู้วิชาการของระบบการศึกษาในโรงเรียนทั้งในรูปของหลักสูตรท้องถิ่น และหลักสูตรสถานศึกษา จึงแสดงถึงอำนาจของระเบียบ กฎเกณฑ์ในเชิงนโยบายที่รัฐกำหนดให้โรงเรียนต้องถือเป็นภารกิจซึ่งต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในนโยบายที่เป็นอำนาจส่งตรงลงมาสู่ระบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนแสดงถึงความเข้มข้นของการกำกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปแบบทั้งการสร้างมาตรฐานความรู้ของหลักสูตรที่ถูกผลิตโดยผู้เชี่ยวชาญและสถาบันเฉพาะ และการจัดระเบียบสาระความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบความรู้วิชาการ เพื่อการสอดคล้องดูแล จำกัดขอบเขตของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำเนินตามแบบแผนความรู้ของหลักสูตร

2.2) จุดเริ่มต้นของความคิดในการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่ความรู้วิชาการของระบบการศึกษาในโรงเรียนเป็นนโยบายที่มาจากภาครัฐ ลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าจุดเริ่มต้นของความคิดในการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่ความรู้วิชาการของระบบการศึกษาในโรงเรียนเป็นนโยบายที่มาจากภาครัฐ ดังนั้นในด้านของกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน วิธีการดำเนินการจึงเป็นเรื่องที่รัฐต้องเป็นกำหนด ทำให้หลักสูตรเป็นไปตามกรอบแนวทางในเชิงนโยบายจากภาครัฐตามแนวดังมากกว่าที่จะเป็นการกำหนดหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและการเรียนรู้ภูมิปัญญาในชุมชนให้ได้ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง

2.3) กระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนมุ่งดำเนินการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาตามนโยบายการพัฒนาประเทศซึ่งกำหนดไว้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ จึงเป็นระบบในรูปของกฎเกณฑ์ที่มีรูปแบบ มีระบบระเบียบ มีมาตรฐานที่แยกย่อยเป็นขั้นตอน เมื่อพิจารณากระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนที่มุ่งดำเนินการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาตามนโยบายการพัฒนาประเทศซึ่งกำหนดไว้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ จึงเป็นระบบในรูปของกฎเกณฑ์ที่มีรูปแบบ มีระบบระเบียบ มีมาตรฐานที่แยกย่อยเป็นขั้นตอน ของระบบโรงเรียนที่เชื่อว่าจะสามารถสร้างความรู้เพื่อการพัฒนาคนได้ และเป็นไปตามทิศทางของสังคมและการตอบสนองเชิงภาคเศรษฐกิจโดยมีการขยายโอกาสทางการศึกษาทั่วประเทศที่ใช้หลักสูตรและมาตรการเดียวกัน ความแตกต่างของพื้นที่ บริบทของสังคม ความเป็นอยู่ชุมชน จึงไม่ได้นำมาสู่พิจารณาอย่างควบคู่กันไปกับจัดระเบียบมาตรฐานด้านการศึกษาที่มีเป้าหมายในการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามา

สู่ระบบการศึกษาอย่างแท้จริง หากแต่ยังคงมีทิศทางที่มุ่งเน้นการแข่งขันทางความสามารถเชิงสติปัญญา เน้นในลักษณะของปัจเจกบุคคลผ่านกระบวนการให้การศึกษาโดยมุ่งสร้างคนให้มีความรู้ ดังนั้น เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของกระบวนการจัดการศึกษาในระบบก็ยังมีหลายประเด็นที่ไม่สามารถตอบโจทย์ของการพัฒนาในการผนวกรวมเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเพื่อเป็นส่วนในการพัฒนาคนเพื่อความยั่งยืน ได้อย่างแท้จริง

2.4) มาตรฐานและแบบแผนการสร้างหลักสูตรของสถานศึกษาถูกกำหนดอย่างละเอียดถี่ถ้วนตามแบบแผนความรู้วิชาการในสาขาหลักสูตรซึ่งมีความยากต่อความเข้าใจของคนและชุมชนส่งผลให้การมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นไปได้ยาก เนื่องจากมาตรฐานและแบบแผนการสร้างหลักสูตรของสถานศึกษาถูกกำหนดอย่างละเอียดถี่ถ้วนตามแบบแผนความรู้วิชาการในสาขาหลักสูตร จึงเป็นเรื่องที่มีความยากยิ่งที่คนทั่วไป และคนในชุมชนจะเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร รายละเอียดมาตรฐานการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผล จึงเป็นหน้าที่ของบุคลากรในโรงเรียนที่จะเป็นผู้จัดทำมากกว่าที่จะเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของคนในชุมชน คุรุภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านอันเพื่อจะให้ได้สามารถสร้างความเป็นไปได้ของหลักสูตรที่เน้นการสอนในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดผลได้อย่างเด่นชัด แต่ก็จะเป็นการปฏิบัติและดำเนินการตามนโยบายที่ถูกกำหนดไว้จากภาครัฐส่วนกลาง การก่อเกิดขุมพลังอำนาจของการศึกษาซึ่งถูกแสดงในแบบแผนของมายภาพที่ปิดกั้นจำกัดขอบเขตภูมิปัญญาของชุมชนให้มีฐานะต่ำกว่าความรู้วิชาการ ตลอดจนการสลายตัวตนของภูมิปัญญาด้วยการสวมรับอัตลักษณ์ ตัวตนของความรู้วิชาการ ตามแนวปฏิบัติของการปฏิรูปการศึกษาที่ได้ผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในระบบโรงเรียน ซึ่งมีอำนาจพาให้คนในชุมชน สังคม พึ่งตนเองทางความรู้ได้ จึงนำไปสู่คำถามสำคัญประการแรกสุดอันเป็นคำถามที่มีต่อเป้าหมายหรือเจตจำนงของการศึกษาว่า แท้ที่จริงแล้วการศึกษามีเจตจำนงเพื่อชุมชนสังคม หรือมีเจตจำนงเพื่อสร้างความมั่งคั่ง รุ่งเรืองในภาคอุตสาหกรรมของประเทศ การพิจารณาเป้าหมายหรือเจตจำนงของการศึกษาเช่นนี้จะทำให้เห็นถึงเบื้องหลังของการศึกษา รวมถึงภาคปฏิบัติการจริงของการศึกษาที่ปรากฏ อันเป็นระบบปฏิบัติการเชิงอำนาจเพื่อสร้างความจริงอย่างสอดคล้องกับเจตจำนงของการศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดและจัดระเบียบด้านสาระความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามระบบการศึกษาในโรงเรียน

3.1) การเรียนรู้ภูมิปัญญาที่เน้นวิถีการดำรงชีวิตและการเรียนแบบองค์รวม โดยผ่านการปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยาวนานจึงมีความแตกต่างจากการจัดการเรียนรู้วิชาการในระบบโรงเรียน การกำหนดและการวางระเบียบสาระความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้อยู่ในรูปความรู้วิชาการจึงยังไม่ตอบรับการเรียนรู้ภูมิปัญญาได้อย่างแท้จริง การสร้างหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาทิ หลักสูตรการทอผ้า หลักสูตรการทอผ้าไหมแพรวา การทำเกษตรกรรม จักสาน ฯลฯ ซึ่งมีความหมายว่าความรู้ตามภูมิปัญญาของชุมชนเหล่านี้ถูกนำเข้ามาสู่กระบวนการต่างๆ ตามแบบแผนของหลักสูตร โดยวิธีการพัฒนาหลักสูตรและการผนวกรวมความรู้เหล่านี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพิจารณาในรายละเอียดในการถ่ายทอดว่าจะให้แก่ผู้เรียนในระดับใด รวมถึงการบรรจุความรู้เหล่านี้ลงไปภายในวิชาใด การกำหนดและวางระเบียบมาตรฐานของสาระความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้สอนในแต่ละระดับชั้นในแต่ละชุดความรู้ปฏิบัติและจัดระเบียบแตกต่างกัน ทั้งนี้ในรายละเอียดการพิจารณานี้ โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นที่มีภูมิปัญญาเหล่านี้จะมีการจัดประชุมเพื่อพิจารณาร่วมกัน ในรายละเอียดของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนและความเหมาะสมที่จะถ่ายทอดให้กับระดับของกลุ่มเป้าหมายใด แต่การเรียนรู้ในเนื้อหาสาระของภูมิปัญญาที่สอนในแต่ละระดับชั้นจะไม่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากความรู้ของชุมชนสามารถนำมาแบ่งแยกเป็นส่วนเล็กๆเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนการสอนแบบค่อยๆสอนไปตามลำดับความยากง่ายของเนื้อหาได้ ผู้เรียนที่เรียนวิชาด้านการทอ

ผ้าในระบบโรงเรียนอาจจะยังไม่ได้ซึมซับและเข้าถึงวิถีการดำรงชีวิตได้อย่างลึกซึ้งเว้นแต่นักเรียนหรือปัจเจกบุคคลนั้นอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการซึมซับด้านวิถีชีวิต เช่น อยู่ในบ้านที่มีบรรพบุรุษหรือมารดา ย่า ยาย ที่ดำรงอยู่และมีวิถีชีวิตการทอผ้าและได้ทำการถ่ายทอดให้โดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่บ้าน ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้มีวิถีชีวิตที่มีสภาพแวดล้อมในลักษณะเดียวกัน อาจจะมีลักษณะที่ไม่เห็นความสำคัญและอาจจะมองว่าวิชาทอผ้ามีอาจเทียบค่ากับวิชาหลักอื่น ๆ ได้ซึ่งเนื้อหาสาระที่เรียนแต่ละชั่วโมงมีความยากง่ายแตกต่างกัน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาอังกฤษ ฯลฯ ซึ่งวิชาพื้นฐานเหล่านี้ที่ในระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนเข้าสู่การเป็นลูกจ้างในระบบอุตสาหกรรมนั้นยังมองว่ามีความจำเป็นและสำคัญมากกว่าวิชาพื้นบ้าน เช่น การทอผ้า อันเป็นวิชาเพื่อการดำรงชีวิตตามลักษณะของสังคมท้องถิ่น

3.2) เป้าหมายของนักเรียนและผู้ปกครองที่เน้นการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและมุ่งสู่นาคตของระบบจ้างงานเชิงอุตสาหกรรมทำให้มุมมองต่อการเรียนภูมิปัญญาเป็นเพียงวิชาย่อย ๆ นักเรียนจึงมุ่งเน้นการเรียนวิชาหลักเพื่อนำไปสู่การเรียนต่อในอนาคตมากกว่า เมื่อพิจารณาลักษณะการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนและเป้าหมายของผู้เรียน รวมทั้งเป้าหมายของผู้ปกครอง พ่อแม่ ที่มีความคาดหวังเพื่อการศึกษาต่อในระดับสูงของผู้เรียน โดยนัยเช่นนี้จึงชี้ให้เห็นได้ว่าแม้ผู้เรียนรวมถึงผู้ปกครองจะมองว่าความรู้ของชุมชนมีความสำคัญเพียงไร แต่ก็ยังมีความสำคัญน้อยกว่าความรู้วิชาการที่สามารถจะนำพาผู้เรียนไปสู่การมีสถานภาพทางสังคมในระดับสูง เนื่องจากความรู้วิชาการจะนำพาผู้เรียนไปสู่การมีความมั่นคงในเรื่องราวได้ สวัสดิการ ซึ่งความรู้ของชุมชนบางชุดอาจจะไม่สามารถนำไปสู่การมีชีวิตที่มีความสำเร็จตามแบบแผนเช่นนี้ได้ เนื่องจากความรู้ของชุมชนมิได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อสร้างความมั่งคั่งต่อระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรม แต่เป็นความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีวิต

พิจารณาลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นทุกหลักสูตร เช่น การทอผ้า ผ้าไหมแพรวา จักสาน เกษตรกรรม ซึ่งไม่ได้จัดให้มีการเรียนการสอนในทุกระดับชั้น แต่ก็มีกรกล่าวถึงในเชิงการบูรณาการตามนัยของการศึกษา และเมื่อพิจารณาในแง่ของวิถีการดำรงชีวิตจริง ผ้าที่ได้อาจการทอผ้า หรือ ผ้าไหมแพรวา การจักสาน และเกษตรกรรมของท้องถิ่น ยังมีความสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตอื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งในเชิงของการนำไปใช้เพื่อการแต่งกายในกิจกรรมที่สำคัญ การแบ่งปัน การอาศัยผลิตภัณฑ์ที่ได้จากภูมิปัญญาเหล่านี้เพื่อนำไปจำหน่าย การแลกเปลี่ยน เพื่อการได้รับปัจจัยอื่นในการดำรงชีวิต แต่เนื่องด้วยระบบการศึกษาที่มีจะหยาบคายแต่เพียงลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาและไม่ได้นำมาพิจารณาถึงความสัมพันธ์กับบริบทอื่น ๆ ในวิถีการดำรงชีวิต ทำให้การศึกษามีปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นเพียงส่วนเสี้ยวหนึ่งของความรู้ การเรียนการสอนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงอาจจะไม่ได้เข้าถึงแก่นแกนของความรู้ในตัวเอง ความโดดเด่นของเรื่องภูมิปัญญาแต่ละด้านจึงไม่ได้หยิบยกขึ้นมาแสดงให้เห็น อาทิ กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนานจนกระทั่งกลายมาเป็นภูมิปัญญาที่เป็นความรู้อันลึกซึ้งในแต่ละเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต แต่การเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญามักจะเกาะยึดในลักษณะความรู้เชิงวิชาการที่มุ่งเน้นถึงการมีความรู้และทำได้ แต่อาจจะไม่ได้ทำให้ผู้เรียนรู้สึกซาบซึ้งหรือรักชุมชนที่มีภูมิปัญญาเฉพาะเพิ่มมากขึ้น จะมองเพียงว่าเป็นหน่วยย่อย ๆ ที่เป็นวิชาประกอบและเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา นักเรียนจึงมุ่งเน้นการเรียนวิชาหลักเพื่อนำไปสู่การเรียนต่อในอนาคตมากกว่า

3.3) แบบแผนของการศึกษาที่จะต้องจัดการเรียนการสอนเป็นระดับชั้นยังไม่มีที่เหมาะสมต่อลักษณะการเรียนภูมิปัญญาเฉพาะเรื่อง ความรู้ของชุมชนซึ่งแท้จริงแล้วในวิถีการดำรงชีวิตมีอาจแยกความรู้ออกเป็นส่วนเสี้ยวเพื่อการถ่ายทอดความรู้ตามระดับความยากง่ายได้ แต่ด้วยแบบแผนของการศึกษาที่จะต้องจัดการเรียนการสอนเป็นระดับชั้น ดังนั้นจึงต้องอาศัยการแบ่งซอยความรู้ของชุมชนเป็นส่วนย่อยๆ และเป็นไปตามข้อกำหนดของชั่วโมงการเรียนรู้อัน เพื่อให้รู้ถึงขอบเขตความรู้ในแต่ละระดับชั้นสำหรับความสะดวกในการเขียนแผนการสอน การประเมินผล อัน

เป็นเทคนิคการจัดการเรียนการสอนตามแบบแผนของหลักสูตรจึงอาจทำให้การเรียนรู้ภูมิปัญญาไม่ได้นำไปสู่ความสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น

3.4) การสอนในด้านภูมิปัญญาที่ไม่สามารถจะกำหนดและให้ข้อจำกัดด้านเวลา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาผนวกรวมกับการสอนในระบบโรงเรียนที่ถูกกำหนดด้วยคาบของรายวิชา จำนวนชั่วโมงที่จำกัด จึงอาจจะไม่มีความเหมาะสมต่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาให้ได้สำเร็จอย่างแท้จริง การสอนในด้านภูมิปัญญานั้นไม่สามารถที่จะกำหนดและให้ข้อจำกัดด้านเวลาได้ ซึ่งเมื่อภูมิปัญญานำเข้าไปสอนในระบบโรงเรียนอันมีการกำหนดเวลาสอนที่จำกัด กำหนดระบบการประเมินผล ด้วยระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จึงอาจจะไม่เหมาะสมที่จะสอนภูมิปัญญาที่มุ่งเน้นให้เกิดผลลัพธ์ด้านการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง ข้อค้นพบจากการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาผนวกรวมกับหลักสูตรการสอนในระบบโรงเรียนนั้น ไม่มีความเหมาะสม ควรต้องมีการพิจารณาถึงประเด็นแวดล้อมในการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิต ที่การเรียนรู้ต้องใช้ระยะเวลาพัฒนาต่อเนื่องยาวนาน และผู้เรียนก็ควรจะมีใจรักในภูมิปัญญาที่ตั้งใจจะเรียนนั้น เพื่อการเรียนรู้ที่จะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน อันจะนำไปสู่การประสบความสำเร็จในการเรียนภูมิปัญญาเฉพาะเรื่องดังกล่าว

3.5) หลักสูตรการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกบูรณาการเข้าไปกับรายวิชาหลักที่มีได้มีการระบุอย่างเด่นชัดว่ามีคำตรงอยู่ในพื้นที่ของวิชาใดเป็นหลัก หลักสูตรการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกบูรณาการเข้าไปกับรายวิชาหลักที่มีได้มีการระบุอย่างเด่นชัดว่ามีคำตรงอยู่ในพื้นที่ของวิชาใดเป็นหลัก แต่ความหมายของการบูรณาการซึ่งมิได้มีความแตกต่างจากการเกาะยึดต่อความรู้ในวิชาหลัก ๆ แต่ละวิชา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิธีการมองความรู้ตามแบบแผนของการศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งหยิบยกเอาความรู้ของชุมชนมาเพียงส่วนเล็วหนึ่งของวิถีการดำรงชีวิตทั้งหมด ดังนั้นการสอนแต่เพียงเนื้อหาสาระของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นเพียงเรื่องเล็ก ๆ เรื่องหนึ่งที่หากสอนตามแบบแผนของรายวิชา ที่มีการกำหนดคาบเวลาตามตารางเรียนแล้ว เรื่องราวส่วนเล็วของวิถีการดำรงชีวิตก็จะถูกสอนจบโดยใช้เวลาไม่มากนัก การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาผนวกรวมกับการสอนในระบบโรงเรียนที่ถูกกำหนดด้วยคาบของรายวิชา จำนวนชั่วโมงที่จำกัด จึงอาจจะไม่มีความเหมาะสมต่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาให้ได้สำเร็จอย่างแท้จริง

3.6) ผู้บริหารโรงเรียนได้สะท้อนให้เห็นแนวนโยบายการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่ความรู้วิชาการ ในลักษณะของการมุ่งควบคุมความรู้แบบภูมิปัญญา โดยที่ความรู้แบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมิสามารถขึ้นมาขึ้นเทียบเคียงกับความรู้วิชาการที่มุ่งตอบสนองต่ออุดมการณ์ของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมได้ กรณีการจัดหลักสูตรบูรณาการท้องถิ่น ก็จะต้องมีการยึดโยงเกี่ยวเนื่องกับการเน้นเชิงนโยบาย ซึ่งทำให้มองเห็นถึงอำนาจของนโยบายในการกำหนดแนวทางของหลักสูตรที่อาจจะให้ความสำคัญมากกว่าความต้องการและความจำเป็นของหลักสูตรตามท้องถิ่นที่ควรจะเป็น การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่อาจจะไม่สามารถขึ้นมาขึ้นเทียบเคียงกับความรู้วิชาการที่มุ่งตอบสนองต่ออุดมการณ์ของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมได้ทั้งเป้าหมายของผู้เรียนและเป้าหมายของผู้ปกครอง รวมทั้งอุดมการณ์ในการจัดการศึกษาในระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนเพื่อตอบสนองต่อระบบเศรษฐกิจและภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ซึ่งเมื่อวิเคราะห์การศึกษาในระบบโรงเรียนที่มุ่งสร้างความรู้เพื่อการแข่งขันมากกว่าที่จะตอบสนองต่อการดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตของชุมชน กระบวนการของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของระบบโรงเรียนจึงเป็นลักษณะการรับคำสั่งจากนโยบายส่วนกลางในการจัดระบบการศึกษา หลักสูตร มีการประเมินผลที่ใช้เกณฑ์เดียวกัน เป็นลักษณะการสั่งการแบบแนวตั้ง ทำให้บางเนื้อหาวิชาที่สอนจึงไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในท้องถิ่น แต่มีลักษณะการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายของการแข่งขันหรือความเป็นเลิศในทางวิชาการมากกว่า

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนานักเรียน โดยเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเมื่อลักษณะนโยบายของการจัดการด้านหลักสูตรที่เกิดขึ้นการสั่งการจากแนวคิดที่ถูกต้องต่อเป็นทอด้ภาคการปฏิบัติการที่จะกระทำต่อนักเรียน การพึ่งพาตัวเองทางความรู้ที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงอาจจะไม่มีความสอดคล้องและผสมกลมกลืนให้ไปในทิศทางเดียวกันได้ ซึ่งด้วยเหตุนี้อาจจะนำไปสู่การลดบทบาทคัดลอกเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรจุเข้าไปในหลักสูตรซึ่งจะส่งผลให้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะถูกคัดลอก รวมทั้งอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจจะเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากข้อกำหนด กฎเกณฑ์ ลักษณะการกำหนดหลักสูตร และลักษณะการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 4 กระบวนการคัดลอกการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1) ภูมิปัญญาหรือความรู้ของชุมชนล้วนเป็นความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาหรือความรู้ของชุมชนล้วนเป็นความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีวิต ดังนั้นความรู้ในแต่ละมิติหรือความรู้แต่ละด้านจึงมีอาจแยกขาดออกจากกันเพื่อทำหน้าที่เฉพาะ และขณะเดียวกันความสอดคล้อง สัมพันธ์กันของความรู้ในแต่ละมิติก็มีความผสมกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันกับวิถีการดำรงชีวิต ความรู้ที่คนในชุมชนสร้างขึ้นเช่นนี้จึงเป็นความรู้เพื่อชีวิต ดังเช่น ในวิถีการดำรงชีวิต การสร้างความรู้ของคนเกิดขึ้นจากการที่คนมีความสัมพันธ์กับบริบทต่าง ๆ ในชุมชนท้องถิ่น และสร้างขึ้นมาเป็นความรู้ พร้อมทั้งมีการปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์ความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย ดังนั้นความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจึงมีหลากหลายมิติ ทั้งความรู้ในการทำมาหากิน ซึ่งประกอบไปด้วยความรู้ในการปลูกข้าว การทำเกษตรกรรม การจักสาน การทอผ้า ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีความรู้ท้องถิ่น อาทิ ความรู้ในการดูแลสุขภาพ ความรู้ในการสร้างคุณความดี ซึ่งคนในชุมชนต่างคุ้นเคยกับความรู้เหล่านี้เป็นอย่างดี เพราะความรู้เหล่านี้ต่างถูกหล่อหลอมเป็นเนื้อเดียวกับวิถีการดำรงชีวิต การนำความรู้ของชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดในรูปของหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนตามแบบแผนของการศึกษาในระบบโรงเรียนถูกจัดดำเนินการด้วยการบรรจุความรู้ในแต่ละมิติลงสู่แบบแผนความรู้ที่ถูกจัดเป็นรายวิชา ซึ่งแต่ละวิชาที่จะเต็มไปด้วยกฎเกณฑ์เฉพาะตามแบบแผน มาตรฐานของความรู้ในวิชานั้น ๆ การปฏิบัติจึงเกี่ยวข้องกับข้อกำหนดกฎเกณฑ์ตามรายวิชาเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งกฎเกณฑ์และข้อกำหนดที่นำมาบังคับใช้กับครู กฎเกณฑ์ที่นำมาบังคับใช้กับชุมชน ทั้งที่เป็นกรนำเอาองค์ความรู้ของชุมชนเข้ามาบรรจุในวิชาเรียน รวมถึงการนำคนในชุมชนเข้ามาเป็นวิทยากรสอนภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น การทอผ้า การจักสาน การทำนา เกษตรกรรม ฯลฯ ซึ่งถูกปฏิบัติในลักษณะของการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนในโรงเรียนจึงเป็นแนวปฏิบัติที่โรงเรียนมีจุดประสงค์การดำเนินงานในลักษณะการปฏิบัติตามคำสั่งของหน่วยงานในระดับสูง เมื่อเป้าหมายของการจัดดำเนินการถูกจัดกระทำเพื่อสนองแนวนโยบายของรัฐมากกว่าที่จะคำนึงถึงวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นแบบแผนการจัดดำเนินการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนจึงเป็นเรื่องราวที่มีได้วางอยู่บนฐานคิดของการดำรงชีวิต เนื่องจากการศึกษาในโรงเรียนที่เป็นผู้จัดมิได้มีเป้าหมายเพื่อการดำรงชีวิต แต่เป็นเป้าหมายเพื่อการสนองตอบต่อ นโยบายของรัฐในด้านความรู้ทางการศึกษา ดังนั้นการเรียนรู้ในเรื่องที่แวดล้อมเกี่ยวกับภูมิปัญญาโดยรวม จึงถูกคัดลอกออกจากกระบวนการเรียนรู้ที่จะนำไปสอนแก่ผู้เรียน

4.2) กระบวนการหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่เน้นในลักษณะแยกส่วนตามระดับชั้นปี ไม่ใช่เป็นการเรียนรู้แบบกระบวนการที่ต่อเนื่องเป็นอันเดียวกัน และมีการลดทอนลักษณะการเรียนรู้ไปที่การเรียนรู้เฉพาะบางเรื่องซึ่งเน้นผลผลิตเป็นหลักมากกว่าที่จะได้เรียนรู้ความครบถ้วนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะกระบวนการหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่เน้นในลักษณะแยกส่วนตามระดับชั้นปี ไม่ใช่เป็นการเรียนรู้แบบกระบวนการที่

ต่อเนื่องเป็นอันเดียวกัน และมีการลดทอนลักษณะการเรียนรู้ไปที่การเรียนรู้เฉพาะบางเรื่องซึ่งเน้นผลผลิตเป็นหลักมากกว่าที่จะได้เรียนรู้ความครบถ้วนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งลักษณะการเรียนรู้ที่ต้องต่อเนื่อง ยาวนาน ผสมผสานไปกับวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน มากกว่าที่จะเรียนเป็นชั่วโมงตามข้อกำหนดของรายวิชา และข้อกำหนดของการสอนที่มีข้อจำกัดทั้งในเรื่องเวลาสอน ลักษณะและวิธีการสอน การประเมินผล ฯลฯ การสอนภูมิปัญญาในลักษณะนี้จึงนำไปสู่การตัดทอนกระบวนการเรียนรู้ให้เหลือเพียงการถ่ายทอดผลผลิตของภูมิปัญญาท้องถิ่น การสูญเสียและอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงอาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการที่กำหนดการเรียนรู้ตามระบบการศึกษาสมัยใหม่ และเมื่อเป้าหมายของการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกลดทอนลงมาในรูปของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาเพื่อสนองตอบต่อแนวนโยบาย ข้อกำหนดของรัฐ ดังนั้นการสอนภูมิปัญญาที่แม่ผู้รู้เรื่องภูมิปัญญาจะถูกกำหนดให้เป็นผู้สอนเรื่องภูมิปัญญาแก่ผู้เรียน ก็มีได้หมายความว่าทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก และมองเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาในฐานะที่เป็นวิถีการดำรงชีวิตแต่อย่างใด เนื่องจากเป้าหมายในการเรียนภูมิปัญญาตามระบบการศึกษาในโรงเรียนนอกจากจะเป็นการทำตามหน้าที่ซึ่งต้องสนองนโยบายของรัฐแล้วการบรรจุเรื่องภูมิปัญญาที่ผูกพันไปกับวิชาพื้นฐานตามแบบแผนของหลักสูตรก็ยิ่งทำให้วิถีการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญานั้นถูกลดทอนลงมาเพื่อนำเอาส่วนเสี้ยวหนึ่งของวิถีการดำรงชีวิตมาเรียนรู้โดยนัยเช่นนี้ครูที่ดูแลรับผิดชอบวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาในเรื่องต่าง ๆ จึงต้องนำความรู้ภูมิปัญญาเฉพาะเรื่องนั้นมาจัดประเภท แบ่งซอย เพื่อสร้างแบบแผนการเรียนรู้อุณหภูมิปัญญาให้มีความเฉพาะเจาะจงตามแบบแผนของหลักสูตร ดังนั้นรูปลักษณะใหม่ของการเรียนรู้อุณหภูมิปัญญาที่สอนในโรงเรียนจึงถูกสร้างในรูปของเนื้อหาสาระ มีการสอนภูมิปัญญาตามตารางเรียน เช่น ชั่วโมงของการออกแบบ ชั่วโมงของการทอผ้า ฯลฯ นอกจากนี้การเรียนรู้อุณหภูมิปัญญาเฉพาะเรื่องยังถูกจัดสอนทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ โดยภาคทฤษฎีมีครูประจำการทำหน้าที่เป็นผู้สอน ส่วนภาคปฏิบัติเป็นหน้าที่ของผู้รู้หรือครูภูมิปัญญาในชุมชนเป็นผู้สอน ส่วนการประเมินผลก็เป็นหน้าที่ของครูประจำการ

4.3) การเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาเป็นแบบแผนการเรียนการสอนแบบย่อส่วน การเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาในลักษณะนี้จึงเป็นแบบแผนการเรียนการสอนภูมิปัญญาแบบย่อส่วน ดังนั้นผู้ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาจึงต้องตัดทอนความรู้ ย่อส่วนเรื่องราวภูมิปัญญาซึ่งเป็นที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริงของการดำรงชีวิตให้มีความลึกกระทัดรัดเพื่อสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์และเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ในส่วนของผู้เรียนซึ่งมิได้มีความสนใจวิชาการทอผ้า เนื่องจากในชีวิตประจำวันก็ต้องช่วยพ่อแม่ทอผ้าเป็นประจำอยู่แล้ว หรือเด็กนักเรียนบางคนที่มีเป้าหมายของการไปเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งหมายถึงว่าผู้เรียนไม่เห็นว่าสามารถนำความรู้ด้านการทอผ้าไปใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาต่อระดับสูง และไม่สามารถนำไปใช้เป็นใบเบิกทางเพื่อการประกอบอาชีพในตลาดแรงงานได้ ทั้งนี้เพราะอุดมการณ์ของการทอผ้าไม่ได้เป็นอุดมการณ์เพื่อการสร้างความมั่งคั่ง เติบโตแก่ระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม แต่ความรู้การทอผ้าที่ถูกสร้างขึ้นก็เพื่อการดำรงชีวิต ดังนั้นแม้จะนำการทอผ้าเข้ามาบรรจุเป็นวิชาหนึ่งตามแบบแผนของหลักสูตร ซึ่งนอกจากจะทำให้การทอผ้าซึ่งเป็นวิถีการดำรงชีวิตของคนต้องถูกลดทอน ย่อส่วนให้มีความเหมาะสมกับกฎเกณฑ์ แบบแผนของหลักสูตรอันมีนัยถึงความรู้ของชุมชนถูกลดความสำคัญลงเพื่อเป็นเพียงวิชาหนึ่งสำหรับการถ่ายทอดสาระแก่ผู้เรียนแล้ว การเรียนวิชาทอผ้าก็มิได้ทำให้ผู้เรียนตระหนัก รักและผูกพันกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนแต่อย่างใด ซึ่งก็ตรงตาม เจตจำนงของความรู้วิชาการที่ยังคงให้ความสำคัญกับการสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ มีทักษะ ความสามารถเพื่อเป็นกำลังคนสำหรับการสร้างประโยชน์ต่อภาคอุตสาหกรรม การเรียนวิชาทอผ้าจึงเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งที่ผูกหรืออยู่กับความรู้วิชาการ การจำยอมที่จะต้องเรียนวิชาทอผ้าจึงเป็นสิ่งที่ผู้เรียนมองว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ซึ่งหมายความว่าหากผู้เรียนไม่เข้าเรียนให้ครบตามเวลาที่

หลักสูตรกำหนดไว้ หรือไม่ตั้งใจเรียน ไม่รวมทำกิจกรรม ด้วยแบบแผน ระเบียบของการประเมินผล ก็อาจจะทำให้ ผู้เรียนถูกตัดสินผลการเรียน และได้รับค่าคะแนนในระดับต่ำ หรืออาจจะถูกประทับตราของการเป็นผู้สอบไม่ผ่าน ซึ่งจะมีผลกระทบต่อระดับคะแนนในวิชาอื่น การเรียนวิชาการทอผ้าจึงเป็นเพียงภาระหน้าที่ที่ต้องเรียนเสมือนวิชาทั่วไป แต่ก็มี อาจมีความสำคัญเทียบเท่ากับวิชาอื่น ๆ ซึ่งเป็นวิชาหลักที่มีความสำคัญได้ โดยนัยเช่นนี้การเรียนวิชาทอผ้าจึงเป็นการ ตอกย้ำให้เห็นความชัดเจนของความคืบหน้าในเชิงความรู้ของชุมชน การจัดการเรียนการสอนในแบบแผนต่าง ๆ ที่มีการ ย่อส่วนสาระความรู้ของภูมิปัญญาให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับแบบแผนของหลักสูตร ซึ่งถูกออกแบบให้มีการเรียนทั้ง ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยภาคทฤษฎีนั้นครูประจำการจะเป็นผู้สอน ส่วนภาคปฏิบัติจะเป็นหน้าที่ของครูภูมิปัญญา ซึ่งแบบแผนการจัดการเรียนการสอนก็ต้องยึดตามหลักสูตรสาระการเรียนรู้ตามรายวิชานั้น ๆ สิ่ง que ผู้เรียนได้จากการเรียน ทอผ้า ทอผ้าไหมแพรวา จักสาน ฯลฯ ที่กระตุ้นความสนใจของผู้เรียนและบุคลากร ในโรงเรียน อาทิ ทำให้ผู้เรียนมีความ เพลิดเพลิน ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ผลผลิตจากการปฏิบัติ ซึ่งสามารถนำไปสู่การประกวดหรือแข่งขัน และได้รับ ค่าแรงจากการขายผลผลิตนั้น ๆ แต่เมื่อพิจารณาผลที่จะเกิดแก่ความก้าวหน้าของสาระความรู้หลักเป็นส่วนสำคัญแล้ว สาระความรู้ด้านการทอผ้า หรือความรู้ภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต จึงเป็นเสมือนหนึ่งความรู้ประกอบ เพื่อสร้างความสำเร็จแก่ความรู้หลักของการศึกษาในระบบ โรงเรียน การเรียนผลผลิตสาระความรู้ภูมิปัญญา ที่ถูกจัดในรูป หลักสูตร พร้อมกับการนำเสนอเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนข้างต้น ล้วนแสดงถึงการทำให้ภูมิปัญญาต้องเข้ามาสู่ แบบแผนกฎเกณฑ์ความรู้วิชาการ ในรูปหลักสูตร และตัดขาดภูมิปัญญาออกจากวิถีการดำรงชีวิต โดยรวมทั้งหมด การตัด ขาดภูมิปัญญาออกจากวิถีการดำรงชีวิตเช่นนี้จึงเสมือนหนึ่งตอกย้ำให้ผู้เรียนรับรู้ภูมิปัญญาเป็นท่อนของความรู้อันได้มี ความสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิต และการเรียนรู้ที่ยังคงแยกขาดจากวิถีการดำรงชีวิตเช่นนี้ ก็ย่อมที่จะไม่นำพาผู้เรียนให้ เกิดความรัก ห่วงเห่น หรือผูกพันกับวิถีการดำรงชีวิตภายในชุมชนแต่อย่างใด

ขั้นตอนที่ 5 การรับรองภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ตราประทับจากโรงเรียน

5.1) ค่านิยมและมุมมองของชุมชนที่ให้คุณค่าภูมิปัญญาเมื่อได้รับรองจากระบบการศึกษาในโรงเรียน การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรสถานศึกษา เพื่อการนำเอาภูมิปัญญาของชุมชนเข้ามาสู่พื้นที่ความรู้วิชาการในแขนง วิชาต่าง ๆ พร้อมกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดผลผลิตของภูมิปัญญา ไม่ว่าจะเป็ผลผลิตในด้านการทำมาหา กิน เช่น การทำนา เกษตรกรรม การทอผ้า การทอผ้าไหมแพรวา จักสาน ฯลฯ ล้วนถูกอธิบายพร้อมกับการรับรู้ในทิศทาง เดียวกันทั้งส่วนของโรงเรียนและชุมชนในภาพลักษณ์ของการอนุรักษ์ ด้วยทัศนคติการมองภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะของ สรรพสิ่งที่ควรค่าแก่การเก็บรักษาเอาไว้ ซึ่งหากมองจากฐานคิดในการดำรงชีวิต การเก็บรักษาความรู้หรือการเลือกผลิต ข้่าความรู้ชุดใดชุดหนึ่งย่อมหมายถึงว่าความรู้ชุดนั้นได้ถูกวิเคราะห์ เลือกรสรร และพิจารณาแล้วว่าความรู้นั้นมีคุณค่าต่อ การดำรงชีวิต และภายใต้กระบวนการในการวิเคราะห์ เลือกรสรร พิจารณาที่จะผลิตซ้ำความรู้ก็ย่อมเป็นกระบวนการที่ผูก ดิดอยู่กับวิถีการดำรงชีวิต ซึ่งหากผลการวิเคราะห์ความรู้ของคนในชุมชนสรุปออกมาแล้วว่าความรู้นั้นไม่สามารถ นำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตได้ความรู้นั้นก็จะไม่ถูกนำมาใช้และก็จะอาจจะขาดหายไปจากชุมชน สังคม ดังนั้นการ ขาดหายหรือการคงอยู่ของภูมิปัญญาตามนัยนี้จึงขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่พึงมีต่อการดำรงชีวิตเป็นสำคัญ ซึ่งคนในชุมชน เป็นผู้เลือก ผู้กำหนด แต่เมื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาตกอยู่ภายใต้อำนาจของการศึกษาในระบบ โรงเรียนพร้อมทั้งถูก กำหนดให้มีการรักษาภูมิปัญญาของชุมชนไว้ในรูปของหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรสถานศึกษา ชุมชนจึงตกอยู่ในฐานะ ของผู้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ที่มีสามารถมีเอกลักษณ์ในการตัดสินใจเลือกผลิตความรู้เพื่อการดำรงชีวิตอีกต่อไป ด้วย ระบบคิดของการอนุรักษ์ตามความหมายของการศึกษาในระบบ โรงเรียนซึ่งมองว่าภูมิปัญญาของชุมชนเป็นความรู้ที่ไม่

สมสมัย หรือความรู้ที่ล้าหลัง ตกยุค ดังนั้นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาจึงเป็นการนำภูมิปัญญามาเก็บไว้ให้คนรุ่นใหม่ได้รับรู้ เพื่อป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญา ไปจากชุมชน ความหมายของการอนุรักษ์เช่นนี้จึงเป็นทักษะการมองภูมิปัญญาในฐานะความรู้ที่ไม่มีมีการปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์ เมื่อภูมิปัญญาถูกมองในฐานะความรู้ที่หยุดนิ่งเช่นนี้แล้ว คุณค่าของภูมิปัญญาจึงเป็นเพียงคุณค่าของคนในยุคหนึ่งแต่ไร้คุณค่าสำหรับชุมชน สังคมในยุคปัจจุบัน และนอกจากนั้นในลักษณะของการนำภูมิปัญญามาจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาในโรงเรียนเพื่อเป็นการรับรองภูมิปัญญาด้วยตราประทับของโรงเรียนจึงอาจจะไม่ได้ตอบรับกับความพยายามที่จะอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาดำรงอยู่ในสังคมและชุมชนด้วยความโดดเด่นตามอัตลักษณ์และตัวตนผู้มีความรู้ภูมิปัญญาดังกล่าว

ข้อค้นพบของการศึกษาในมุมมองของผู้บริหารสถานศึกษาอาจจะมีความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกับแนวนโยบายภาครัฐที่เน้นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาแต่ยังขาดความต่อเนื่องและไม่ตรงจุด ซึ่งอาจจะส่งผลถึงการเสื่อมสลายตัวตนและอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาในอนาคต และตามทักษะที่มองภูมิปัญญาตามแบบแผนของการศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งมักกล่าวถึงภูมิปัญญาที่ชุมชนมิได้นำมาใช้ประโยชน์พร้อมทั้งการเสนอให้เห็นภาพความสำคัญของภูมิปัญญาชุดนั้นในฐานะของการเป็นของเก่าแก่ โบราณ ทั้งนี้เพื่อให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ พร้อมกับเร่งรีบที่จะนำของโบราณเหล่านั้นกลับคืนมา จึงเป็นสิ่งที่โรงเรียนจัดดำเนินการ โดยแนวทางเช่นนี้นอกจากชุมชนจะมีได้รับประโยชน์จากความรู้ในมิติของการดำรงชีวิตแล้ว เนื่องจากความรู้เหล่านั้นมิได้ถูกนำมาสร้างสรรค์ ปรับเปลี่ยน ใช้ประโยชน์เป็นเวลานาน และในส่วนของผู้เรียนก็สามารถนำความรู้ที่หยุดนิ่ง ไม่มีความเป็นพลวัตไปใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบัน ได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นการนำความรู้ที่มิได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์เป็นเวลานานมาเก็บรักษาไว้ในแบบแผนของหลักสูตร จึง มิสามารถทำให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาแต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการตอกย้ำ ชี้ชัดถึงความไร้คุณค่าของความรู้เมื่อเปรียบเทียบกับความรู้วิชาการของโรงเรียนซึ่งแม้จะเป็นความรู้ตายตัวแต่ก็ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อระดับสูง การประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมได้

เมื่อภูมิปัญญาถูกมอง ให้ความหมายในฐานะความรู้ที่หยุดนิ่ง คงที่ ดังนั้นการค้นหากภูมิปัญญาในชุมชนจึงถูกกำหนดในรูปแบบนโยบายของรัฐเพื่อการนำเอาภูมิปัญญาเหล่านั้นมาบรรจุไว้ในพื้นที่ความรู้วิชาการของโรงเรียน ทั้งในแบบแผนของหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรสถานศึกษา และการเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ถูกเรียกว่าแหล่งเรียนรู้หรือฐานข้อมูลการเรียนรู้ในชุมชนการจัดดำเนินการเช่นนี้ต่อภูมิปัญญานับว่าเป็นแบบแผนการกำกับประทับตราต่อความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ รวมถึงฐานข้อมูลการเรียนรู้ในชุมชนยังเป็นแบบแผน กฎเกณฑ์ประการหนึ่งที่กำหนดให้บรรจุภายในหลักสูตรสถานศึกษา ด้วยกฎเกณฑ์ของการกำหนดให้โรงเรียนต้องแสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อนำมาสร้างเป็นฐานข้อมูลการเรียนรู้ ดังนั้นโรงเรียนจึงมีหน้าที่จัดดำเนินการสำรวจภูมิปัญญาในชุมชน เสมือนหนึ่งภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ดำรงอยู่เพื่อรอคอยให้ผู้รู้มาค้นพบและเมื่อค้นพบภูมิปัญญาแล้วโรงเรียนก็ทำหน้าที่จัดการประทับตรา ให้ชื่อแก่ภูมิปัญญาในแต่ละมิติของการเรียนรู้ นอกจากนี้ในแต่ละฐานข้อมูลการเรียนรู้ยังได้มีการระบุกำหนดให้มีผู้รู้ประจำฐาน ทั้งนี้การสร้างฐานข้อมูลการเรียนรู้ก็เพื่อผลประโยชน์ของโรงเรียนในการหยิบใช้ความรู้แต่ละด้านได้อย่างสะดวก การประทับตราแก่ภูมิปัญญาในแบบแผนของฐานข้อมูลการเรียนรู้ โดยนัยหนึ่งเป็นการใช้อำนาจของความรู้วิชาการเพื่อการกำกับต่อภูมิปัญญาในลักษณะของการจัดระเบียบภูมิปัญญาภายใต้ความรู้วิชาการ เช่น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบรรจุภายในหลักสูตร แสดงถึงการกำกับกดทับต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างกระฉับกระฉวย ซึ่งมีผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องถูกจัดระเบียบตามแบบแผน กฎเกณฑ์ของหลักสูตร อันมีนัยของการจัดความรู้ให้อยู่ในกรอบของเนื้อหา เวลาเรียน การประเมินผล ส่วนการเชิญผู้รู้มาถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนนั้นผู้รู้ก็ต้องปฏิบัติตามแบบ

แผน แนวทางของความรู้ที่ระบุในหลักสูตร และการที่ผู้เรียนไปศึกษาเรียนรู้กับผู้รู้ตามที่ถูกกำหนดเป็นฐานข้อมูลการเรียนรู้ ก็ย่อมทำให้ผู้รู้ต้องปรับตัวให้เข้ากับแบบแผนความรู้วิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการถ่ายทอดสาระความรู้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนซึ่งเป็นหลักการถ่ายทอดความรู้ในเชิงเทคนิค

การที่ภูมิปัญญายอมรับต่อแบบแผน กฎเกณฑ์ของความรู้วิชาการตามแบบแผนการสร้างฐานข้อมูลการเรียนรู้ ก็ด้วยความเชื่อมั่นต่อความรู้วิชาการของโรงเรียนซึ่งหากผู้เรียนสำเร็จการศึกษาที่ย่อมหมายถึงการมีแหล่งงานรองรับ มีรายได้ มีสวัสดิการ ขณะที่ผู้เรียนที่มีความรู้ตามแบบแผนของภูมิปัญญาไม่สามารถเข้าถึงการประกอบอาชีพตามแบบแผนของภาคอุตสาหกรรม หรือการมีรายได้ มีสวัสดิการได้ เนื่องจากภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาจึงมิได้เป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมได้ ความเหนือกว่าของความรู้วิชาการในเชิงอุดมการณ์เช่นนี้จึงมีผลให้ภูมิปัญญายอมรับต่อความด้อยค่าในเชิงความรู้ พร้อมกับยอมรับต่อแนวปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของความรู้วิชาการ ดังนั้นป้าขลากลากการเป็นฐานข้อมูลการเรียนรู้ และการที่คนถูกบรรจุอยู่ภายในพื้นที่ฐานข้อมูลการเรียนรู้จึงนำพาความภาคภูมิใจมาสู่บุคคลเหล่านั้น ในฐานะของการได้รับการยอมรับจากความรู้วิชาการ ขณะที่คนที่มิได้รับป้าขลากลากของการเป็นผู้รู้ประจำฐานข้อมูลการเรียนรู้ก็จะอยู่ในฐานะของความด้อยกว่าในเชิงความรู้ ลำดับขั้นเชิงความรู้ของคนซึ่งถูกการศึกษาผู้กำหนด กำกับ จึงแสดงนัยถึงตัวตนของภูมิปัญญาที่แปรเปลี่ยนไปโดยการยึดโยงกับความรู้วิชาการ ภูมิปัญญาจึงต้องแสดงตัวตน ปรับตนเองให้สอดคล้องกับแบบแผน แนวทาง กฎเกณฑ์ของความรู้วิชาการ

5.2) คุณค่าของภูมิปัญญาที่มีความเป็นไปได้ในการแปรเปลี่ยนจากการรับนำมาจัดการ โดยระบบการศึกษาในโรงเรียนที่ผู้รับผิดชอบดำเนินการอาจจะยังไม่มีทางเลือกซึ่งและเข้าใจในรายละเอียดเชิงคุณค่าของภูมิปัญญาเฉพาะนั้น ทำให้ภาพความรู้ภูมิปัญญาถูกบิดเบือนไป แปรเปลี่ยน หรือเสื่อมสลายได้ในอนาคต คุณค่าของภูมิปัญญาซึ่งถูกการศึกษาทำให้เชื่อว่าจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อความรู้เหล่านั้นต้องเข้ามาสู่แบบแผน กฎเกณฑ์ของการศึกษา ซึ่งหมายถึงแบบแผน กฎเกณฑ์ของความรู้วิชาการดังนั้นฐานข้อมูลการเรียนรู้ที่การศึกษาเป็นผู้สร้างจึงเป็นอีกแบบแผนหนึ่งซึ่งทำหน้าที่ตีตรา รับรองการเป็นความรู้ของภูมิปัญญา ซึ่งมีได้มีนัยของการตีตราในฐานะของความรู้เพื่อการดำรงชีวิต แต่เป็นการชี้ว่าภูมิปัญญาชุดนั้นอยู่ในความควบคุม ดูแลของความรู้วิชาการตามแบบแผนของการศึกษาในระบบ โรงเรียน ซึ่งการศึกษาก็เรียกใช้เมื่อไรก็ได้ การที่คนในชุมชนไม่สามารถให้คุณค่าหรือตัดสินความมีคุณค่าของความรู้ที่ตนเองเป็นผู้สร้างเพื่อการสร้างสรรค์ ปรับปรุงความรู้ให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีการดำรงชีวิต แต่กลับยอมรับต่อการตัดสินคุณค่าของความรู้ด้วยระเบียบ กฎเกณฑ์มาตรฐานของความรู้วิชาการด้วยการกำหนดให้ภูมิปัญญาดำรงอยู่ในฐานะของการเป็นความรู้ที่หยุดนิ่งพร้อมรอคอยให้การศึกษาเข้ามาจัดกระทำ การ ศักดิ์ศรี คุณค่าของภูมิปัญญาซึ่งยึดโยงอยู่กับการศึกษาเช่นนี้จึงมีผลต่อการแปรเปลี่ยนอัตลักษณ์ ตัวตนของภูมิปัญญาเดิมของชุมชนซึ่งเป็นความรู้ที่สร้างขึ้นจากการที่คนมีความสัมพันธ์กับบริบทที่เกิดขึ้นในวิถีการดำรงชีวิต มีการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนความรู้ให้มีความสอดคล้องกับการดำรงชีวิต ปรับเปลี่ยนไปสู่อัตลักษณ์ใหม่ของภูมิปัญญาซึ่งมีต้องอาศัยการสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยนความรู้ เพียงแต่นำความรู้ นั้นไปเทียบค่ากับกฎเกณฑ์ แบบแผนความรู้วิชาการ ซึ่งตามแนวทางเช่นนี้มีผลให้สายสัมพันธ์ในการถ่ายทอดความรู้ สร้างสรรค์ความรู้ร่วมกันระหว่างผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้เรียนรู้มีอาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจากระบบความสัมพันธ์ เช่นนี้ถูกแปรเปลี่ยนไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างครูซึ่งหมายถึงครูภูมิปัญญาและผู้เรียน ซึ่งความรู้ที่นำมาถ่ายทอดก็ถูกจัดดำเนินการในรูปหลักสูตร ซึ่งมีได้เป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจริงภายในชุมชนได้

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแบบแผนที่โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการในลักษณะของการกำหนดพื้นที่ของภูมิปัญญาในแบบแผนฐานข้อมูลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษา เรียนรู้ตามข้อกำหนดของหลักสูตร แม้ในด้านหนึ่งจะนำพามาซึ่งความสุข ความภาคภูมิใจแก่ชาวบ้านที่มีผู้มองเห็นคุณค่าในเชิงความรู้ แต่ที่ลึกซึ้งยิ่งไปกว่านั้นย่อมแสดงให้เห็นถึงการมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีของคนที่มีได้ถูกยึดโยงกับการที่ตนเองเป็นผู้สร้างความรู้ ปรับเปลี่ยนความรู้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต หากแต่โดยนัยนี้ ศักดิ์ศรีคุณค่าของคนรวมถึงระบบความรู้ซึ่งคนเป็นผู้สร้างกลับถูกลดทอนและอธิบายโดยอาศัยกรอบความคิดของการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งเท่ากับว่าภูมิปัญญาของชุมชน ก็มิได้มีอะไรที่แตกต่างไปจากวัตถุชิ้นหนึ่งที่ไม่มีความหมายโดยตัวเอง ซึ่งหากไม่มีผู้ใดค้นพบและนำไปใช้ สิ่งนั้นก็ยังคงเป็นวัตถุที่ไม่มีคุณค่า แต่ตราบดีก็ตามมีผู้ค้นพบและนำไปใช้ ไม่ว่าจะในลักษณะของการใช้เป็นส่วนประกอบ หรือในลักษณะอื่นใด วัตถุชิ้นนั้นก็จะมีคุณค่า โดยลักษณะเช่นนี้ อัตลักษณ์ตัวตนของภูมิปัญญาจึงถูกแปรเปลี่ยนไปตามกฎเกณฑ์ แบบแผนความรู้ของการศึกษาในระบบโรงเรียน

6.3 การวิพากษ์อัตลักษณ์ของครุภูมิปัญญาไทยภายใต้อำนาจครอบงำของระบบการศึกษา

1) อุดมการณ์ของการศึกษาในระบบโรงเรียนวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาเล่าเรียนก็เพื่อต้องการให้มีความรู้ และเตรียมความพร้อมของผู้เรียนให้มีความทำงานในอนาคตตามลักษณะสังคมแห่งความทันสมัยในปัจจุบัน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและผู้เรียนเองก็มีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกันว่าวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาเล่าเรียนก็เพื่อต้องการให้มีความรู้ และเตรียมความพร้อมของผู้เรียนให้มีความทำงานในอนาคตตามลักษณะสังคมแห่งความทันสมัยในปัจจุบัน การศึกษาจึงถูกออกแบบมาให้ตอบสนองความต้องการทางสังคมในยุคพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี โดยปราศจากการพิจารณาตามลักษณะพื้นฐานของชุมชนว่าจะเป็นอย่างใด ทำให้เกิดทัศนคติของการศึกษาที่แยกส่วนคล้ายกับระบบแบ่งงานกันทำของสังคมสมัยใหม่เป็นองค์กรรวม ระบบการศึกษาในปัจจุบันจึงผลิตคนในลักษณะแยกส่วนตามระบบความทันสมัยออกเป็นหน่วย เช่น เป็นช่างชำนาญด้านใดด้านหนึ่ง หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น ผ่านการศึกษาอย่างเป็นระบบต่อยอดให้สูงไปเรื่อย ๆ ตามระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ซึ่งระดับการศึกษาจะมีผลต่อความต้องการในตลาดแรงงาน รวมถึงรายได้และสถานภาพในสังคม ทำให้เกิดความคาดหวังต่อการศึกษาในระบบอย่างมากว่าจะทำให้ผู้ที่จบจากระบบการศึกษาสามารถสร้างรายได้และยกระดับฐานะได้

2) การศึกษาในระบบต่อการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเป็นการเน้นการผลิตการศึกษาให้เป็นผลตอบสนองเพื่อเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคต ระบบการจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงได้เน้นการผลิตการศึกษาให้เป็นผลตอบสนองเพื่อเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคตดังกล่าว ทำให้ก่อรูปเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ที่เรียกได้ว่าวัฒนธรรมสังคมอุตสาหกรรมซึ่งกำลังเกิดขึ้นในสมัยทุนนิยมหรือสังคมสมัยใหม่ในปัจจุบัน มนุษย์ในสังคมจึงอยู่ในระบบของการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และตกเป็นเหยื่อของสังคมอุตสาหกรรมที่คำว่าคุณค่ามีความสำคัญน้อยลง แต่สิ่งที่สำคัญกว่าคือ มูลค่า หรือราคา วิถีของชาวบ้านกำลังถูกลบเลือนอย่างไม่รู้ตัวผ่านระบบการศึกษา

3) การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นการสร้างความรู้เพื่อการแข่งขัน โดยมีเป้าหมายที่มีความคาดหวังถึงผลแข่งขัน หรือผลของความเป็นเลิศทางวิชาการ หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กระบวนการสอนของระบบการศึกษาในประเทศไทยจึงเป็นลักษณะการรับคำสั่งจากส่วนกลางแบบแนวดิ่ง การจัดการระบบการศึกษา หลักสูตร มีการประเมินผลที่ใช้เกณฑ์เดียวกัน บางเนื้อหาวิชาที่สอนไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในท้องถิ่น โดยเป้าหมายการศึกษาที่มีความ

คาดหวังถึงการแข่งขันหรือความเป็นเลิศทางวิชาการ หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่แข่งขันกันทั้งระดับบุคคล ระดับโรงเรียน และระดับของประเทศ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องเร่งพัฒนานักเรียนในด้านผลสัมฤทธิ์ ดังนั้น นโยบายดังกล่าวจึงลงสู่ภาคการปฏิบัติการที่จะกระทำต่อนักเรียน โดยการป้อนข้อมูลแก่นักเรียนอย่างเต็มที่ ทำให้ส่งผลต่อการขาดการพึ่งพาตัวเองทางความรู้ ครูประจำการเองก็ไม่สามารถปฏิเสธการแข่งขันที่ต้องเร่งเรื่องวิชาการตามระบบจากส่วนกลางได้ จึงจำเป็นต้องทำตามนโยบายและคำสั่งที่ถูกส่งต่อให้แก่ผู้ปฏิบัติงานบางครั้งการกระทำกลับขัดแย้งกับความรู้สึกเพราะการสอนที่ต้องเน้นให้เด็กได้คะแนนนั้นก็ต้องมีวิธีการและเทคนิคที่แตกต่างจากการสอนที่มีกระบวนการครบ

ในสังคมสมัยใหม่ที่มีการแข่งขันนำไปสู่การจัดการบริหารแบบใหม่ในสถาบันการศึกษาที่ต่อยอดการถ่ายทอดความรู้มากกว่าการส่งเสริมการสร้างสรรคความรู้ออกของผู้เรียน ซึ่งใช้เป็นรูปแบบเชิงธุรกิจหรืออุตสาหกรรมที่เข้ามาจัดการเพื่อหวังผลสัมฤทธิ์ขององค์กรที่จะต้องแข่งขันอย่างไม่หยุดนิ่ง จนกระบวนการจัดการศึกษาเป็นการฝึกฝนให้เกิดการแข่งขันตั้งแต่แรกเริ่ม เน้นปัจเจกชนมากกว่าการเกื้อกูลหรือมีส่วนร่วมในสังคม จนทำให้เกิดการเอาตัวรอดและบ่มเพาะนิสัยเห็นแก่ตัวได้ในที่สุด

4) การศึกษาในระบบเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบการแยกส่วนลดทอน โดยแต่ละวิชาจะถูกแบ่งการเรียนการสอนออกเป็นคาบ เป็นชั่วโมงให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ตามแต่ละสาระ แม้กระทั่งการเรียนรู้อุบัติปัญญาที่ดำเนินในลักษณะเดียวกัน การสร้างสรรคความรู้หรือการเรียนรู้อื่นจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องเป็นการสร้างสรรคความรู้ที่ต้องเกิดขึ้นเองของผู้เรียนไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะอยู่ในระดับการศึกษาแบบใดก็ตาม การเรียนการสอนอันขาดการบูรณาการ ไม่สามารถไปสู่การสร้างสรรคความรู้ที่จะทำให้สามารถพึ่งพาตัวเองทางความรู้ได้แม้จะมีความพยายามที่จะนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่ระบบการศึกษาแล้วก็ตาม แต่ในภาคปฏิบัติจริงเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมไม่สามารถกระทำได้ดีทั้งหมด จึงจะเป็นเรื่องของครูซึ่งต้องดำเนินการตามกฎเกณฑ์และระเบียบที่วางไว้

ระบบการศึกษาแบบระบบโรงเรียนโดยใช้การเรียนรู้อยู่ในตำราและห้องเรียนที่ไม่เอื้อต่อการคิดสร้างสรรค์ จึงเป็นสิ่งที่ขาดมากสำหรับเด็กไทยที่เป็นการเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่ แม้กระทั่งการเรียนรู้อุบัติปัญญาภาคทฤษฎีก็ไม่มีมีความแตกต่างกัน การเรียนในลักษณะที่สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและจัดตามระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นวิชาการซึ่งในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้เกิดการขาดการเชื่อมโยงกับสภาวะความเป็นจริง ขาดการเรียนรู้ที่ต้องเรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคนรอบข้าง ลักษณะการเรียนการสอนที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดเป็นการกดทับความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนอย่างสิ้นเชิง ความสัมพันธ์ของผู้ถ่ายทอดความรู้ที่ส่งผ่านให้ผู้เรียนเป็นการถ่ายทอดที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ครูเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญมากกว่าตัวผู้เรียน โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานความสอดคล้องกับสังคมไทยที่ต้องเคารพผู้อาวุโส สอดรับกับอำนาจของผู้ที่อายุน้อยกว่าต้องรู้จักถ่อมตน จนไม่เอื้อต่อการสร้างสรรคความรู้เท่าที่ควร การถ่ายทอดความรู้กำลังถูกแยกส่วนของความสัมพันธ์ของครูและนักเรียน เพราะครูมีอำนาจและอภิสิทธิ์เหนือกว่านักเรียน การเรียนการสอนด้วยภาษาที่เรียกว่าภาษาทางราชการ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกฎเกณฑ์และมาตรฐานตามที่กำหนดจากส่วนกลางที่ครูต้องให้ความรู้แก่ผู้เรียนให้ครบตามมาตรฐานการเรียนรู้ ใช้ระบบเหมารวมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่คำนึงถึงความสามารถที่ต่างกัน

การจัดการเรียนการสอนโดยส่วนใหญ่ถูกแยกออกเป็นส่วนในการจัดการที่ง่ายเห็นได้ชัดเจนจากหลักสูตรการศึกษาที่แบ่งเสียการเรียนรู้ออกเป็นเรื่อง ๆ อย่างเห็นได้ชัดเจนทั้งช่วงชั้นตามมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น การเรียนการสอนถูกแบ่งเป็นกลุ่มสาระแต่ละรายวิชา โดยแต่ละวิชาจะถูกแบ่งการเรียนการสอนออกเป็นคาบการสอน

หรือเป็นชั่วโมงให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ตามแต่ละสาระ จากภาคบังคับที่ผ่านนโยบายทางการศึกษาจากส่วนกลางสู่ภาคปฏิบัติ ก็จะถูกจัดตารางเรียนตามความเหมาะสมของสถานศึกษาว่าจะจัดวิชาหรือสาระใดอยู่วันใด แม้กระทั่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่ดำเนินการในลักษณะเดียวกัน

อัตลักษณ์และคุณค่าของภูมิปัญญาจะไม่เปลี่ยน เมื่อผู้ที่มีภูมิปัญญานั้นมองเห็นคุณค่าความรู้ของตนเอง มีค่านิยมของตนเอง มีอุดมการณ์ของตนเอง ผู้มีภูมิปัญญาจะไม่เปลี่ยนหรือไม่เดินตามระบบการศึกษาที่จะกำหนดให้ แต่จะยืนยันความเป็นอัตลักษณ์ของตน เป็นผู้ให้ความรู้ภูมิปัญญาในระบบการศึกษาในแบบที่ตนเองคิดว่าถูกต้อง และขณะเดียวกันก็มีความยืดหยุ่นต่อระบบการศึกษาในปัจจุบันเพื่อนำมาสู่ความสมดุลของการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญา นอกจากนั้นยังต้องไม่เปลี่ยนตามค่านิยมของชุมชนและสังคมแวดล้อมที่อาจจะมีค่านิยมที่แตกต่างกัน เช่น ค่านิยมของการเรียนรู้ในระบบการศึกษาหรือภูมิปัญญาต้องได้รับการยอมรับจากระบบการศึกษาจึงจะให้คุณค่า ด้วยเหตุนี้ก็ตามครูภูมิปัญญาที่มีอัตลักษณ์ของตนเองอย่างโดดเด่นจะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมแวดล้อม

7. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

7.1 การวิจัยแนวนี้ช่วยตีแผ่ความรู้และความจริงที่เกี่ยวข้อง และนำไปสู่การพัฒนา

จากการศึกษาถึงการผนวกรวมภูมิปัญญาเข้าไปสู่การสอนในระบบการศึกษาซึ่งมีลักษณะของการเรียนรู้และการสอนแตกต่างกัน อาจื่อนำมาซึ่งการแปรเปลี่ยน การสลายตัวตนและอัตลักษณ์ของครูภูมิปัญญาได้ หากจะมีการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปสอนในระบบการศึกษา ผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบการศึกษาอาจจะต้องพิจารณาถึงความแตกต่างและพิจารณาความเป็นจริงถึงความเป็นไปได้และเหมาะสมต่อการเรียนภูมิปัญญาในระบบโรงเรียนหรือไม่ รวมทั้งพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น อุดมการณ์ของการศึกษาในระบบโรงเรียน และอุดมการณ์การเรียนภูมิปัญญาจากการถ่ายทอดของบรรพบุรุษ ค่านิยมของสังคมต่อการศึกษาในปัจจุบัน ค่านิยมต่อการยอมรับในสังคมในฐานะผู้ที่ได้รับการศึกษาตามระบบและฐานะทางสังคมจากอาชีพการงาน ฯลฯ และรวมทั้งลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากการปฏิบัติและประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตที่ไม่ได้มีระบบการศึกษาเป็นผู้ให้การรับรองถึงการจบการศึกษาตามระดับชั้นต่างๆ นั้น ได้รับการยอมรับมากน้อยเพียงใด

7.2 ข้อค้นพบจากการวิจัยที่ช่วยแก้ไขสังคมไทย

1) ค่านิยม การเรียนเพื่อการแข่งขันและมุ่งสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งเป็นค่านิยมในสังคมไทยปัจจุบันที่มักจะมองให้ฐานะกับผู้ที่ได้รับการศึกษาในระบบมากกว่าที่จะมองถึงคุณค่าและความมีภูมิปัญญาในตนเองที่พัฒนามาจากการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิตเพื่อการพึ่งพาตนเอง และกระบวนการเรียนรู้นั้นมีความต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน อันทำให้บุคคลนั้นมีภูมิปัญญาในเรื่องที่ตนเองพัฒนาตามวิถีชีวิตแห่งตน

2) อุดมการณ์การศึกษาในปัจจุบันที่มุ่งเน้นการผลิตและพัฒนาคนเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนในการเข้าสู่ตลาดการจ้างงานและการแข่งขันทางสังคมมากกว่าจะเป็นอุดมการณ์ที่จะผลิตและพัฒนาคนเพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีแห่งตน ค่านิยมนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับของคนในสังคมที่จะกำหนดว่าใครจะมีฐานะอย่างไรและได้รับการยอมรับในสังคมขนาดใด เช่น ผู้ที่เรียนจบแพทย์และอยู่ในระบบการจ้างงานในโรงพยาบาลที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลที่มีฐานะทางสังคมสูงที่ได้ผ่านกระบวนการศึกษาในระบบในเรื่องนั้น ๆ ทำให้ได้รับการยอมรับจากคนและชุมชนอย่างมาก ฯลฯ โดยค่านิยมในลักษณะดังกล่าวทำให้นักเรียนและพ่อแม่จึงมีความคาดหวังที่จะส่งเสริมให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษาในระบบที่ดีที่สุดเท่าที่จะมีปัจจัยเอื้ออำนวย และทำให้มองเห็นคุณค่าของผู้ที่มีภูมิปัญญา

ตามวิถีชีวิตของตนนั้นดีกว่า แม้ว่าผู้ที่มีภูมิปัญญาเหล่านั้นจะมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามวิถีแห่งตน ผ่านกระบวนการปฏิบัติและเรียนรู้จากการลองผิดลองถูกจนกลายเป็นภูมิปัญญาที่คิดตัวตลอดชีวิตก็ตาม

7.3 ข้อเสนอแนะทางนโยบาย

1) ปัญหาที่เกิดจากงบประมาณที่ไม่ได้รับการจัดสรร ข้อเสนอแนะ การดำเนินงานด้านภูมิปัญญาเพื่อเข้าสู่ระบบการศึกษามีความจำเป็นต้องใช้งบประมาณดำเนินการเพื่อผลักดันให้งานด้านภูมิปัญญามีการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบจึงควรดำเนินการพิจารณารายละเอียดของการผนวกรวมภูมิปัญญาในท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาและรายละเอียดด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อจัดสรรงบประมาณให้ได้เหมาะสม

2) ข้อจำกัดด้านเวลาในการสอนภูมิปัญญา เนื่องจากภูมิปัญญาตามวิถีชีวิตจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องตามวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับภูมิปัญญานั้น ๆ กระบวนการเรียนรู้จึงมักจะเป็นการเรียนรู้แบบปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำเล่าและลองผิดลองถูก พัฒนาฝีมือตามภูมิปัญญานั้น ๆ จนกระทั่งมีความเชี่ยวชาญ ดังนั้น การนำเอาภูมิปัญญาการสอนในระบบโรงเรียนที่มีข้อจำกัดในด้านชั่วโมงการสอน มีหลักเกณฑ์ ระเบียบการสอน การวัดประเมินผล จึงอาจจะไม่มีความเหมาะสม การจะนำภูมิปัญญาเรื่องใดก็ตามเข้ามาสอนในระบบการศึกษา ผู้รับผิดชอบในการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนจึงอาจจะต้องพิจารณาถึงรากเหง้าและลักษณะการเรียนภูมิปัญญานั้น ๆ ให้ได้อย่างลึกซึ้งในรายละเอียด ซึ่งหากพิจารณาแล้วว่า ภูมิปัญญา ยังมีความสำคัญในการผนวกรวมเข้ากับระบบการศึกษาในโรงเรียน ผู้รับผิดชอบหลักสูตรอาจจะต้องมีการพิจารณาในรายละเอียดตามแง่มุมต่าง ๆ ให้สอดคล้องระหว่างการเรียนในระบบโรงเรียนกับวิถีชีวิตภูมิปัญญานั้น ๆ เพื่อดำรงไว้ซึ่งคุณค่าและอัตลักษณ์ของภูมิปัญญา

3) อุดมการณ์ของครูในระบบโรงเรียนในการสอนภูมิปัญญา ครูประจำการที่สอนในเรื่องภูมิปัญญา โดยการเรียนรู้กับครูภูมิปัญญาและนำมาถ่ายทอดให้กับนักเรียนอาจจะต้องมีการพิจารณาในรายละเอียด เนื่องจากภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาของครูภูมิปัญญาในชุมชนทั้งหลายจะเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการหล่อหลอมอุดมการณ์มาตั้งแต่เล็ก ๆ ในครอบครัวที่มีการใช้ภูมิปัญญานั้น จนกระทั่งเกิดความรักและห่วงใยในภูมิปัญญาของตน การจะนำครูประจำการในระบบโรงเรียนมาพัฒนาและเรียนรู้ภูมิปัญญาระยะสั้นจึงเป็นความยาก เนื่องจากอาจจะมีใจพื้นฐานและทำได้ แต่ในขณะที่เด็กวันนี้อาจจะขาดซึ่งอุดมการณ์ ความรักในภูมิปัญญานั้น ๆ ความลึกซึ้งในรายละเอียด ฯลฯ ดังนั้น หากจะมีการพัฒนาเพื่อจะหล่อหลอมครูประจำการในเรื่องภูมิปัญญานั้นจะต้องให้ครูเกิดความรู้สึกถึงคุณค่าและมีอุดมการณ์ต่อภูมิปัญญานั้น ๆ ไม่ใช่เป็นการพัฒนาเพื่อทำได้ สอนได้ และมุ่งเน้นเป้าหมายที่จะพัฒนาฝีมือนักเรียนเพื่อนำผลผลิตออกจำหน่ายและเน้นการสร้างรายรับให้กับนักเรียนหรือโรงเรียนเป็นหลัก

4) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสอนในระบบโรงเรียน โดยรัฐบาลต้องมีคำตอบแทนให้กับวิทยากรที่มาสอนนั้น นโยบายของกระทรวงยังไม่ชัดเจน การค้นพบว่ายังมีปัญหาเรื่องความชัดเจนของนโยบายคำตอบแทนวิทยากรในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสอนในระบบโรงเรียนและยังขาดความต่อเนื่องของงบประมาณ ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะว่าผู้บริหารและผู้รับผิดชอบในด้านนโยบายอาจจะต้องพิจารณาความชัดเจนของนโยบายคำตอบแทนและความต่อเนื่องของการจัดสรรงบประมาณดังกล่าว เพื่อการที่จะดำเนินการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสอนในระบบการศึกษาให้ดำเนินการได้อย่างราบรื่น และมีแนวทางการใช้งบประมาณให้ได้อย่างชัดเจนกับผู้รับนโยบายเพื่อนำไปปฏิบัติให้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร. (2543). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. (2547). ทบทวนอัตลักษณ์แห่งตัวตนของครูภายใต้วิถีคิดของการศึกษายุคใหม่. *วารสารพฤกษศาสตร์เพื่อการพัฒนา*, 6 (1), 305-319.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). *แนวทางการนำมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ชาย โปธิสิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- กรมวิชาการ. (2539). *สรุปผลการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.